

INSTITUTIONEN FÖR SOCIOLOGI
OCH ARBETSVETENSKAP

Ensamvargar

En komparativ litteraturstudie över ensamt agerande terrorister och andra massmördare

Max Björkman Bylund

Examensarbete för master
i kriminologi, 30hp
Handledare: Mattias Wahlström
Höstterminen 2016

Abstract

Title: Ensamvargar. En komparativ litteraturstudie över ensamt agerande terrorister och andra massmördare

English title: Lone Wolves. Lone-Actor Terrorists and other Mass Murderers: A Comparative Literature Review

Author: Max Björkman Bylund

Supervisor: Mattias Wahlström

Examiner: Sven-Åke Lindgren

Type of thesis: Master thesis in Criminology, 30 higher education credits

Date: 2017-02-22

Aims and objectives:

This study explores the phenomenon of lone wolf terrorism. Theories concerning group-based terrorism do not seem to be able to explain this type of terrorism. Because of this some researchers have turned to research on mass murder in search for alternative explanations. Lone wolf terrorists and mass murderers seem to have a similar background and share several risk factors. The aim of this study is to examine to what extent these two phenomenon can be seen as similar by comparing the theoretical framework in which the risk factors are placed.

Theory and key concepts:

The main theories that are being suggested for explaining lone wolf terrorism and mass murder are theories concerning grievance, what causes it and how it causes violence. These theories are Agnew's General Strain Theory, as well as Merton's Theory of Anomie, and Lea and Young's Theory of Relative Deprivation.

Method and data:

The empirical material used in this study consists mainly of ten scientific articles examining the profile of lone wolf terrorists. This material have been complemented with secondary literature. The risk factors and the suggested theories have then been compared with the risk factors and suggested theories of mass murder.

Results:

The results show that not only do lone wolf terrorists and mass murderers share risk factors, the process that leads these two types of perpetrators to violence also seems to be quite similar. The strain model for school shooters, which is presented in this study, also seems to fit lone wolf terrorists. What is surprising, however, is the similarities of the motive. Both tend to create narratives justifying their violent acts, which share similar features.

Key words: *Lone wolf terrorism, mass murder, literature review, risk factors, motivation*

Tack!

Tack till min sambo, Victoria, och mina föräldrar, Nanna och Paul. Utan er hjälp hade jag *försväktat på denna ö*. Sist men inte minst ett stort tack till min handledare Mattias Wahlström för stöd, inspiration och feedback!

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Tidigare forskning.....	6
Syfte och frågeställning.....	9
Disposition.....	10
Metod.....	11
Litteratursökningen och analys.....	11
Validitet och reliabilitet.....	12
Etiska övervägningar.....	13
Definiera ensamvargsterrorism.....	14
Terrorism och politiskt motiverat våld.....	14
Artiklarnas definitioner av ensamvargsterrorism.....	14
Sammanfattning och slutsats.....	19
Jämförelse mellan definitioner och metodologiska problem.....	20
Metodologiska olikheter.....	22
Ensamvargsterroristen.....	24
Social och psykologisk bakgrund.....	24
Motiv.....	27
Teorier.....	27
Massmördare.....	31
Social och psykologisk bakgrund.....	32
Motiv.....	33
Teori.....	34
Jämförelse mellan fälten.....	38
Social och psykologisk bakgrund.....	38
Motiv.....	38
Teori.....	39
Slutsatser.....	42
Källförteckning.....	44

Lista över figurer och tabeller

Tabell 1. Översikt över definitioner av ensamvargsterrorism.	S.17
Tabell 2. Faktorer för ensamvargar – kvantitativa studier.	S.21
Tabell 3. Metodologiska avgränsningar.	S.22
Tabell 4. Massmördare och underkategorier.	S.32
Figur 1. Riskfaktorer för ensamvargar- primärlitteraturens tolkningar.	S.25
Figur 2. Selektionseffekt.	S.26
Figur 3. Riskfaktorer för ensamvargar – med sekundärlitteratur (missnöjesdriven).	S.30
Figur 4. Riskfaktorer för massmördare – med teori (skolskjutarmodellen).	S.37
Figur 5. Jämförelse mellan riskfaktorer inramade av Skolskjutarmodellen.	S.41

Inledning

Under den senaste tiden har så kallade ensamvargar, *lone wolf terrorists*, allt mer uppmärksammas. En ensamvarg är en terrorist som agerar ensam, på eget initiativ utan att tillhöra en terrororganisation. Detta tycks vara ett fenomen som uteslutande sker i västvärlden (Runeborg i Fredholm, 2016), däribland Sverige. I Stockholm den 11 december 2010 sprängde sig en islamistiskt motiverad ensamvarg ett fåtal meter ifrån en gatan fylld med julhandlande stockholmare. Som tur var blev han det enda offret i attentatet. Ett annat exempel är den rasistiskt motiverade skolattacken i Trollhättan 2015 där en man i 21-årsåldern maskerad och beväpnad med svärd dödade tre personer och skadade två innan han själv blev dödad av polisen. Enligt Nationellt centrum för terrorhotbedömning utgör just denna typ av attack det största terrorhotet mot Sverige 2017¹. Just på grund av att ensamvargar agerar ensamma, menar vissa, utgör de en större utmaning att lokalisera och stoppa än terrorister som agerar i terrororganisationer².

Ensamt agerande gärningsmän som begår terrorbrott är inget nytt fenomen utan har varit ständigt förekommande genom historien. Under perioden 1880-1920 var detta en taktik som användes av anarkister (Bach Jensen i Fredholm, 2016). Med vägledningen "propaganda by deed" uppmuntrade den kände anarkisten Peter Kropotkin individer att revoltera och hämnas mot det rådande systemet. Många anarkister tog kampen i egna händer och spred terror genom politiska mord och bombdåd, främst i Europa, men även i USA. Under andra halvan av 1900-talet användes denna taktik främst av högerextremister (Spaaij, 2010). På 1990-talet kom denna taktik under namnet "Leaderless Resistance" att populariseras inom högerextremismen genom en text med samma namn av amerikanen Louis Beam (Mareš & Stojar i Fredholm, 2016). Bland annat den norske terroristen Breivik kan ses som en arvtogare av denna tradition. Under de senaste decennierna har högerextremister varit dominerande bland ensamvargsterrorism och det är de än idag (Spaaij, 2010). Sedan början av 2000-talet har även islamistiska grupper som Al-Qaida och Islamska staten börjat uppmuntra sympatisörer att agera på eget initiativ (Fredholm i Fredholm, 2016) och under den senaste tiden har även islamistiska ensamvargar blivit allt vanligare (Teich, 2013).

Framförallt i USA, men även i Europa tycks antalet fall av ensamvargsterrorism öka (Spaaij, 2010). Trots denna ökning utgör denna typ av terrorism fortfarande en väldigt liten del av alla terrordåd som begås (ibid). Troligtvis på grund av detta har intresset för ensamvargar länge varit blekt i forskarvärlden trots att det inte är ett nytt fenomen. Det är först i början av 2000-talet som intresse väckts och det är inte förrän efter 2010 som studier har börjat göras på allvar. Forskningen om ensamvargar lider av en viss förvirring över hur detta fenomen ska förstås och till följd av detta av definitionsmässiga problem. Jag ser således ett behov av att inventera den kunskap som finns om ensamvargar, som ett steg i att reda ut den förvirring som råder, för att kunna staka ut en stabil väg för kommande forskning. Fokus för denna studie kommer ligga på ensamvargens individuella karaktär, motiv och den process som för honom mot politiskt våld³.

¹ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/expert-ensamma-radikala-framsta-terrorhotet/> (2017-01-30)

² <http://www.aftonbladet.se/senastenytt/ttnyheter/inrikes/article23249989.ab> (2017-01-30)

³ Eftersom att kvinnliga ensamvargar är extremt ovanliga kommer jag att benämna ensamvargen som en man.

Tidigare forskning

Terrorforskningen har tagit fram många modeller för att förklara terrorism. Den har dock främst varit fokuserad på att förklara gruppbaserad terrorism. Tidigare sökte terrorforskningen svaret på terrorismen hos individernas psyke, man spekulerade i att anledningen till att terrorister kunde begå terroråd var för att de var psykiskt sjuka (Corner & Gill, 2014). Senare studier har dock visat att terrorister inte lider av psykisk ohälsa i större utsträckning än vad människor gör överlag (ibid). I dagsläget har fokus i många fall istället skiftats till gruppdynamiska processer för att förklara terrorism.

Enligt McCauley och Moskalenko (2008) så är en grundläggande fråga som behövs besvaras för att förstå terrorism: Varför offer sig individer för andra i sin grupp, när det finns andra medlemmar som potentiellt skulle kunna göra det? Detta brukar ekonomer kalla för "free-rider problemet". Genom att låta andra offra sig får individen skörda frukten av denna uppoffring utan att själv behöva anstränga sig. Det mest rationella skulle därför vara, enligt detta synsätt, att vara passiv. Varför detta inte sker, menar författarna, beror på belöning för deltagande och straff för icke-deltagande. Terrorister arbetar i regel i mindre grupper som i vissa fall och i vissa fall inte är kopplad till en större organisation. Genom att arbeta i små grupper har samtliga i gruppen koll på vad de andra i gruppen gör, vilket innebär att det inte går att komma undan som en "free-rider". Att offra sig för gruppen blir därför rationellt. Författarna menar därför att de små grupperna är nödvändiga för terrorhandling, men organisationen i stort inte är det. Under isolering och yttre hot kan banden mellan medlemmar bli väldigt starka. Detta liknar författarna med hur soldater i krig ofta är isolerade från sin armé och endast har kontakt med medlemmar i sin trupp. Den täta sammanhållning detta skapar innebär att de i många fall är beredda att offra sina liv för varandra.

Borum (2011) resonerar på liknande sätt då han menar att eftersom terrorism i de flesta fall är gruppaktiviteter borde generella fynd från socialpsykologisk forskning kunna bidra till att förklara vad som sker i terrorgrupper som kan få individer att begå fruktansvärda handlingar. Han presenterar sex socialpsykologiska fynd han anser relevanta för terrorgrupper: 1) I en grupp miljö tenderar gruppens gemensamma åsikter vara mer extrema än medlemmarnas personliga åsikter. Även individers åsikter tenderar att bli mer extrema i grupp miljö. 2) Gruppens beslut tenderar att vara mindre rationella än individers beslut. 3) Den egna gruppens handlingar upplevs som mer positiva, medan andra gruppens handlingar ses som mer negativa. 4) En individ tenderar att känna sig mindre ansvarig för handlingar som görs i grupp. 5) Individer går med i grupper för att de förväntas få ut någonting av medlemskapet. Och 6) grupper som har stark sammanhållning, är isolerade eller inte tillåter meningsskiljaktigheter tenderar att ha lättare att påverka sina medlemmar.

Dessa synsätt på terrorism utgår ifrån en stark social sammanhållning för att förklara hur individer kan vara beredda att begå handlingar som de allra flesta skulle se som otänkbara, däribland döda oskyldiga människor och offra sitt eget liv. Hur fungerar dessa gruppdynamiska processer för att förklara ensamvargsterrorism? Med tanke på att ensamvargar per definition är ensamma och troligtvis inte kommer i kontakt med dessa gruppdynamiska processer finns det skäl att tro att detta fenomen behöver förklaras på annat sätt.

När man pratar om terrorism brukar det ideologiska motivet lyftas upp som en viktig faktor. Kan detta istället förklara ensamvargsterrorism? Ideologins roll för att förklara terrorism ska inte överdrivas. Varför det ideologiska motivet fått så stort fokus för dessa typer av våldsdåd beror möjligtvis på den ofta använda termen radikaliserings. Flera har kritiserat detta begrepp för att det pekar ut ideologier som orsaken till våld, vilket är en grav förenkling

av orsakerna till terrorism (Neumann, 2013). Om vi med radikaliserings menar den väg som till sist leder individen till att begå ett terrordåd kan radikaliserings orsakas av flera faktorer. McCauley och Moskalenko (2008) pekar ut flera mekanismer där både personliga respektive politiska faktorer finns som drivkrafter. Bland annat pekar de ut personligt offerskap och kärlek till kamrater eller släktingar som exempel på individuella mekanismer som kan leda fram till radikaliserings. En extrem ideologi innebär inte per automatik en extrem handling (Borum, 2011; McCauley & Moskalenko, 2014). McCauley och Moskalenko menar att empirin pekar på att det finns många individer med radikala åsikter som inte är våldsamma, samtidigt som det finns terrorister vars drivkraft inte är ideologi. Den radikaliserings som är viktig att förstå är därför inte radikaliserings i åsikt, utan radikaliserings i handling. De gör därför en distinktion mellan dessa.

Men vilken roll spelar ideologin? Författare tilldelar ideologin olika stor betydelse i radikaliseringsprocessen. Men att en radikaliserings sker genom en ideologisk övertygelse stämmer, som sagt, bara i vissa fall. Som jag redogjort för ovan finns det många vägar till terrorism som inte inkluderar ideologi. Detta betyder dock inte att ideologin är oviktig. För terrorister kan ideologin skapa ett narrativ som rättfärdigar bruket av våld (Schmid, 2013). Men som della Porta (2013) understryker så skapar en ideologi i sig inte ett rättfärdigande av våld. Många av de ideologier som pekas ut som extrema används ofta även av mer moderata politiska grupper. Fokus bör därför inte ligga på ideologin i sig utan hur den tolkas och används av terrororganisationer. Enligt författaren tenderar våldsamma organisationer att anpassa sitt narrativ efter den kontext som organisationen handlar i. Hon menar att det ideologiska narrativet anpassar sig efter gruppens handlingar och inte tvärtom.

En extrem ideologi kan alltså underlätta bruket av våld, men är inte tillräcklig för att förklara en terrorhandling. Varken de gruppdynamiska processerna eller det ideologiska motivet tycks därför räcka till för att förklara ensamvargsterrorism. Vissa forskare har istället börjat leta efter ledtrådar hos andra ensamt agerande våldsutövare för att söka svar på ensamvargens gåta.

McCauley, Moskalenko och Van Son (2013) resonerade att andra ensamt agerande våldsutövare kan tänkas likna ensamvargar. De undersökte vanligt förekommande drag hos skolskjutare och lönnmördare (assassins) och fann att båda tenderade att ha ett personligt missnöje, vara deprimerade, vara med om en personlig kris och ha erfarenhet av vapen utanför militären. Författarna argumenterar för att dessa drag kan hjälpa särskilja ensamvargar från gruppbaseade terrorister. De menar vidare att om dessa drag stämmer överens med ensamvargar så kan de ses som en del av ett större fenomen som de kallar "missnöjesdrivet våld".

Capellan (2015) tog denna idé steget vidare då han jämförde *aktiva skyttar* med ideologiskt motiverade *aktiva skyttar*. Aktiva skyttar är en typ av gärningsperson som med skjutvapen öppnar eld mot individer på offentlig plats. Författaren fann att de icke-ideologiskt motiverade såväl som de ideologiskt motiverade individerna hade en liknande profil. Båda tenderar att vara vita män som är i genomsnitt 30 år. Båda är i många fall arbetslösa, singel, lågutbildade och psykiskt sjuka. En skillnad bestod dock i att de ideologiskt motiverade var mer noggranna i sin planering, vilket resulterade i att deras dåd i snitt genererade fler offer. På grund att både de ideologiskt motiverade och de icke-ideologiskt motiverade tycktes vara fenomen med samma psykologiska och sociala bakgrund menar Capellan att detta stödjer McCauley, Moskalenko och Van Sons tes om att denna typ av våld kan förstås utifrån det större begreppet "missnöjesdrivet våld".

Enligt Malkki (2014) finns det även potentiella likheter mellan skolskjutare och ensamvargars motiv. I sin studie undersökte hon förekomsten av politiska element i skolskjutarens motiv. Flera skolskjutare säger sig ha varit politiskt motiverade till sina massmord. Andra hänvisar till tidigare skolskjutare som inspiration och säger sig följa den "traditionen". Malkki menar att det givetvis går att ifrågasätta sanningshalten i deras påstående att de är politiskt motiverade. Det intressanta är dock att de följer en tradition och hänvisar till andra skolskjutare som hjältar. Vilket på många sätt liknar traditionen ensamvargsterrorism.

Det finns således flera studier som pekar ut likheter mellan ensamvargar och massmördare. Fokus för dessa har dock legat på riskfaktorer eller motiv. Vad som inte har jämförts är vilka roller dessa riskfaktorer tros spela i processen som leder fram till dådet.

Syfte och frågeställning

Forskningen om ensamvargsterrorism är i sin linda och det tycks fortfarande finnas en del förvirring kring hur detta fenomen ska förstås. Ett intressant spår som har föreslagits av flera forskare är att ensamvargsterrorism kan tänkas förstås på samma sätt som vissa andra typer av massmord. Jämförelser av bland annat respektive riskfaktorer har visat att det finns stora likheter. Samma riskfaktorer behöver dock inte innebära samma orsaker. En riskfaktor betyder bara att den samvarierar med den kriminella handlingen (Andershed & Andershed, 2005). För att förstå om ensamvargar och massmördare är fenomen som orsakas av liknande processer behöver vi förstå vilken roll dessa riskfaktorer kan tänkas spela. Det behövs därför en jämförelse mellan de teoretiska ramverken i vilka de båda fälten placerar riskfaktorerna för att förklara våldshandlingen. En jämförelse mellan motiven är också av vikt eftersom att de hänger samman med den process som leder fram till dådet och därmed kan ge viktiga ledtrådar till hur tanke går till handling.

I denna uppsats kommer jag att undersöka studier som gjorts om ensamvargsterroristers respektive massmördares sociala och psykologiska bakgrund. Eftersom definitions- och metodologiska problem fortfarande tycks råda på fältet om ensamvargsterrorister finns det ett behov av att studiernas definitioner av ensamvargsterrorism och studiernas metodologi presenteras och diskuteras. På grund av att varken ensamvargsterrorism eller massmord är homogena fenomen finns det skäl att inte bara jämföra dessa fenomen med varandra utan att även göra en jämförelse inom bägge kategorier. De frågor jag ska besvara med denna uppsats är:

- Vilka likheter och skillnader finns det i studierna om ensamvargsterrorism gällande metodologi och definition av ensamvargsterrorism?
- Vilka likheter och skillnader finns det inom kategorierna ensamvargsterrorism och massmord samt mellan dessa kategorier gällande social och psykologisk bakgrund, motiv och teori?

Disposition

I nästa kapitel redogör jag för den metod och det material som ligger till grund för denna uppsats, studiens validitet och reliabilitet samt etiska överväganden. Efter det presenterar jag de definitioner av ensamvargar som används i de utvalda studierna och för en diskussion kring vilken effekt dessa tycks ha på studierna resultat. Ett kapitel om ensamvargars sociala och psykologiska bakgrund, motiv samt teoretiska förklaringar kommer efter detta, vilket följs av ett kapitel om massmördare med samma upplägg. Därefter redogör jag för de likheter och skillnader i riskfaktorernas tolkningar, motiv och teoretiska slutsatser som föreslagits mellan ensamvargar och massmördare. Slutligen redogör jag för mina slutsatser i kapitlet slutdiskussion, där jag diskuterar den potential ensamvargar har att förstås på samma sätt som andra typer av massmördare och vilka studier som jag anser behövs göras.

Metod

Som jag diskuterat ovan råder en del oklarheter om ensamvargsterrorism och därmed ett behov av att undersöka vilken kunskap som finns om fenomenet och var det finns frågetecken. En litteraturstudie är en bra metod för att sammanställa stora mängder kunskap om ett område. Petticrew och Roberts (2008) visar på användbarheten med en litteraturstudie genom att likna en forskningsartikel med en respondent i en undersökning. Författarna menar att *en* respondent ofta kan ge intressanta svar, men att man kan lära sig mer om ett fenomen om man sammanställer svar från *flera* respondenter. Trots metodens potentiella användbarhet måste man, precis som med andra vetenskapliga metoder, fråga sig om metoden är rätt för studiens syfte, men även om en ny litteraturstudie verkligen är nödvändig (ibid). Det kan vara så att det redan finns en litteraturstudie som svarar på den fråga man ställer. I mitt fall har en sådan litteraturstudie inte kunnat lokaliseras och om vi ser till mitt syfte är detta en bra metod att använda då den är ett bra verktyg för att identifiera luckor och oklarheter som finns på ett forskningsområde och kan ge vägledning för vidare studier (Jesson, Matheson & Lacey, 2011). Eftersom många frågetecken ligger i gränslandet mellan ensamvargsterrorister och andra typer av massmördare kommer jag genomföra en komparativ litteraturstudie för att bringa klarhet i gråzonen dem emellan.

Litteratursökningen och analys

Sökverktyget jag har använt i denna litteraturstudie är *Google Scholar*. Detta är ett verktyg som låter dig söka bland vetenskapliga artiklar och annan vetenskaplig litteratur. Verktyget har även flera användbara funktioner, bland annat visas hur ofta litteraturen är citerad av annan litteratur, vilket ger en fingervisning i hur "viktig" litteraturen är.

Då syftet med min studie mer specifikt är att undersöka ensamvargsterroristers sociala och psykologiska bakgrund har jag sökt artiklar med detta som utgångspunkt. Först sökte jag på "lone wolf terrorist", bara för att få en överblick över fältets omfattning. Denna sökning gav över 636 träffar, vilket jag inom ramen för denna studie inte anser gripbart. För att göra en litteraturstudie mer gripbar finns det olika sätt att göra avgränsningar. Ett sätt att avgränsa är att välja ett tidsintervall (Bryman, 2008). Genom att ha läst ett antal artiklar om ensamvargsterrorister blev jag fort varse att de flesta studier som refereras till är gjorda de senaste tio åren. Jag bestämde mig därför att ha en tidsavgränsning från 2006-talet fram till idag (2016). Detta fick dock endast ner antalet artiklar till 568. Eftersom mitt fokus ligger på individen smalnade jag in ytterligare med hjälp av sökorden "personal characteristics" OR "personality variables" OR "profile" i min sökning. Denna sökning genererade endast 284 träffar på Google Scholar vilket jag betraktade som gripbart. Jag bestämde mig för att inkludera både kvantitativa och kvalitativa empiriska studier. För att exkludera de många kvalitativa analyserna över Anders Behring Breivik bestämde jag mig för att bara inkludera de kvalitativa studier som undersöker mer än ett fall. Detta för att bara inkludera studier som gör en ansats till en viss generaliserbarhet. I denna översikt valde jag att även exkludera mastersuppsatser och endast fokusera på vetenskapliga artiklar och rapporter. Av de 284 träffarna på Google Scholar fann jag endast fem artiklar som passade mina kriterier. Jag bestämde mig därför för att göra ytterligare sökningar med synonymer till "lone wolf terrorist" som jag fann i litteraturen: "lone actor terrorist", "solo terrorist" och "freelance terrorist". Detta genererade ytterligare tre artiklar som passade mina inkluderingskrav och min studies syfte. Då jag började läsa igenom mina artiklar fann jag att flera av dessa refererade till studier som inte kommit upp i min sökning. Jag bestämde mig därför för att komplettera de artiklar

jag funnit med en sökning av de åtta artiklarnas referenslistor och fann då ytterligare två studier att inkludera i min översikt.

På grund av fåtalet studier bestämde jag för att ytterligare komplettera de empiriska studierna med sekundärlitteratur. Dessa har jag funnit dels genom artiklarnas referenslistor och dels genom ytterligare sökning på Google Scholar. Jag gör dock ingen ansats till att vara uttömmande gällande teoretiska förklaringar som finns om fenomenet, utan jag har valt de artiklar jag ansett viktiga i avseende "antal gånger citerade".

På grund av tidsbrist har jag inte gjort en lika utförlig sökning gällande massmordslitteraturen. För att försöka få en någorlunda rättvis bild av den kunskap som finns om massmord har jag istället dels utgått från viktiga artiklar i avseende antal gånger citerade inom massmordsforskningen och de undergrupper detta fält har, och dels har jag utgått ifrån forskningsöversikter om massmord och dess undergrupper. Jag har således ingen ambition att redogöra för alla relevanta studier. Om massmördare blev det sammantaget 13 artiklar, varav tre om skolskjutare, tre om aktiva skyttar, en om arbetsplatskjutare och sex artiklar som inkluderade fler än en kategori.

Artiklarna om ensamvargsterrorism och massmord har bearbetats i två steg. I ett första steg har jag sökt efter faktorer som artikelförfattarna lyfter som viktiga för att förstå respektive fenomen. De faktorer jag lyfter ska fler än en studie uppmärksamma som viktig. Dessa faktorer presenteras under rubrikerna *Social och psykologisk bakgrund* och *Motiv* i respektive kapitel. Under rubriken teori kompletteras de faktorer jag lyft från artiklarna med sekundärlitteratur för att sätta in faktorerna i ett teoretiskt ramverk. I ett andra steg jämför jag ensamvargens sociala och psykologiska bakgrund, motiv och teori. I den teoretiska jämförelsen har jag letat efter gemensamma teman i hur respektive fenomenen förstås teoretiskt.

Ett någorlunda fokus i denna uppsats har legat på ensamvargsterrorism och därför har dessa artiklar genomgått ytterligare bearbetning. Deras respektive definition av ensamvargsterrorism och metodologi lyfts och jämförts med hjälp av de identifierade faktorerna för att avgöra definitionernas och metodologins betydelse för studiernas resultat.

Validitet och reliabilitet

Med validitet menas att studien undersöker det den säger sig undersöka (Bryman, 2008). Syftet med denna uppsats är att få en bättre förståelse för ensamvargsterrorister genom en jämförelse med andra massmördare. Forskningen om ensamvargsterrorism präglas dock av metodologiska och definitionsmässiga problem. Detta kan leda till svårigheter i hanteringen av de forskningsartiklar som finns på området. Om en ensamvargsterrorist definitionsmässigt beskrivs på olika sätt finns det risk att de mäter olika saker i studierna och därmed får skilda resultat. Något som kan försvåra en förståelse av fenomenet. På liknande sätt kan metodologiska olikheter försvåra en jämförelse mellan studierna. För att tackla dessa problem gör jag en genomgång av de olika artiklarnas definitioner av ensamvargsterrorism och diskuterar vilken påverkan det kan ha på studiernas resultat. På liknande sätt diskuterar jag även de olika artiklarnas metodval och den potentiella påverkan den kan ha på resultaten. Jag visar därmed vilka problem som finns med artiklarna och är tydlig med vad det är jag undersöker i denna studie.

Med reliabilitet menas kvaliteten i den metod som användes för studien (Bryman, 2008). En viktig faktor för reliabilitet är replikerbarheten, det vill säga att någon ska kunna replikera studien och få samma resultat. I min litteraturstudie har jag haft två

förhållningssätt till detta. I mitt sökande efter artiklar om ensamvargsterrorism har jag ambitionen att vara uttömmande gällande primärlitteraturen och jag har därför redogjort för mitt tillvägagångssätt att hitta dessa artiklar. Detta för att andra ska kunna replikera litteratursökningen.

Denna litteraturstudie har dock inte varit strikt systematisk. Systematiska litteraturstudier används främst deduktivt och frågeställningen formuleras ofta i termer av: "leder x till y?". En systematisk litteraturstudie har därför ofta stränga inkluderingskriterier för att så mycket som möjligt kunna isolera det tydligt definierade fenomenet (Petticrew & Roberts, 2008). Denna litteraturstudie har istället en induktiv ansats där jag vill få en bild över vad ensamvargsterrorism är för ett fenomen. Detta kräver därför ett mer flexibelt tillvägagångssätt än vad en strikt systematisk litteraturstudie har (Bryman, 2008). Som exempel på vad denna flexibilitet innebär har jag i mitt sökande efter artiklar om massmord från början, utifrån tidigare forskning, haft en idé om vilka typer av massmord som är relevanta att jämföra med ensamvargsterrorism, men denna förståelse har jag under studiens gång kommit att revidera då jag även hittat andra typer av massmord med potential att ha med i min jämförelse. Min ambition har heller inte varit att vara lika uttömmande med kunskapen om massmord som med kunskapen om ensamvargsterrorism, utan jag har strävat efter att ge en någorlunda rättvis bild av massmordsfenomenet. Jag har därför utgått ifrån andra litteraturstudier och letat efter viktiga studier baserat på hur ofta de citeras i annan litteratur. Litteraturstudier som inte är systematiska kritiserar ofta för att inte vara vetenskapliga eftersom att litteraturen inte väljs systematiskt med objektiva riktlinjer (Jesson, Matheson & Lacey, 2011). Studien avspeglar därför författarens subjektivitet. Genom att använda litteratur som andra forskare lyfter som viktig vill jag hävda att litteraturen inte bara avspeglar mina subjektiva val, utan även är en avspeglning av andra forskares bedömning av litteraturens viktighet för fältet.

Etiska övervägningar

Jag har i denna uppsats använt mig av en litteraturstudie och har därför inga "deltagare" i min studie att ta hänsyn till. Detta betyder dock inte att det jag skriver i denna uppsats inte kan påverka andra individer negativt. Som Jacques och Wright (2010) skriver så bör kriminologer vara försiktiga med de studier vi gör och fundera över vilka konsekvenser de kan få. I mitt fall anser jag det relevant att lyfta de problem som sättet gärningspersonerna porträtteras i denna uppsats och de konsekvenser det kan få för synen på gärningspersonen. Detta är framförallt politiskt känsligt med tanke på den politiska naturen av ensamvargsterroristers gärningar. Här finns en risk att man förhåller sig till ideologier och livsåskådningar i termer av sant eller falskt. Framförallt gällande extrema ideologier tenderar de att implicit förstås som falska sätt att se på världen. Den här synen är inte bara farligt utifrån det faktum att det skapar en barriär mellan mainstreamsamhället och de som utmålas som extrema. Den här synen är även farligt för att den målar upp de dominerande ideologierna som sanna och därmed saknas incitament för självkritik. Jag vill istället hävda att ideologi bör betraktas utifrån en marxistisk eller Foucauldiansk förståelse. Det vill säga att ideologin ska förstås utifrån den materiella och kulturella kontext individen är i och de intressen individen har. När jag i denna uppsats diskuterar ensamvargars ideologier gör jag ingen ansats till förklara dem som sanna eller falska. Det som är intressant för denna uppsats är vilken roll en ideologi kan spela i den process som leder fram till politiskt våld.

Definiera ensamvargsterrorism

Ensamvargsterrorism är som sagt inget nytt fenomen och har gått under flera namn genom historien, bland annat: "propaganda by deed" och "leaderless resistance". Andra namn för fenomenet är: "lone wolf terrorist", "lone actor terrorist", "solo terrorist" och "freelance terrorist". Vad dessa namn avser är en individ eller liten grupp som utför ett terrordåd ensamt. Inom forskarvärlden råder det dock fortfarande delade meningar för vad detta "ensamt" betyder. Denna förvirring över hur fenomenet ska definieras har flera forskare uppmärksammat som problematisk. Nesser (2012) menar att bristen på ömsesidigt uteslutande kategorier har gjort att det kan vara svårt att avgöra om ensamvargsterrorism ska förstås som en variant på gruppbaserad terrorism eller som ett annat fenomen. Bristen på konsekvent definition, menar Spaaij och Hamm (2015), gör det svårt att veta om de studier som gjorts egentligen undersöker samma fenomen och att det därför är svårt att avgöra vad forskarvärlden kan säga om fenomenet.

Terrorism och politiskt motiverat våld

Innan jag går in på det som jag i detta kapitel ska diskutera, de tio artiklarnas definitioner av ensamvargsterrorism och på vilka sätt de skiljer sig från varandra, kan det vara värt att föra en kort diskussion om den här studiens förhållningssätt till termen terrorism. Det finns hundratals olika definitioner av terrorism och precis som för ensamvargsterrorism råder det heller ingen konsensus för vad exakt avses med termen. Men för att ge ett exempel på definition av terrorism har EU tagit fram följande definition:

intentional acts that are committed with the aim of seriously intimidating a population, or unduly compelling a Government or international organization to perform or abstain from performing any act, or seriously destabilizing or destroying the fundamental political, constitutional, economic or social structures of a country or an international organization. (Spaaij, 2010).

Terrorism är dock en problematisk term som är laddad med negativa associationer. Användandet av termen kan i flera fall även ses som problematisk då den används av stater för att demonisera politiska motståndare (Matusitz, 2013). En vidare diskussion om detta ligger dock utanför denna studies ambitioner. För denna studies syfte finner jag det heller inte nödvändigt att använda denna term. Jag kommer istället använda den bredare termen politiskt motiverat våld. Eftersom att jag ska undersöka den sociala och psykologiska bakgrunden till ensamvargsterroristers planerade våldsdåd finner jag det inte nödvändigt att våldshandlingen klassificeras som terrorism, utan jag nöjer mig med att våldet var planerat, politiskt motiverat och avsiktligt. I tre av de tio artiklarna som används i denna uppsats är våldshandlingarna som begås nödvändigtvis inte terrorism och med termen politiskt motiverat våld får jag även med dessa.

Artiklarnas definitioner av ensamvargsterrorism

Om man ser till de definitioner som finns i de studier som använts i denna uppsats så är de lika varandra på många punkter, men det finns även vissa skillnader. En nyckelfaktor i fenomenet ensamvargsterrorism är att individen agerar ensam. Frågan om ensamhet kan delas in i två dimensioner: en gällande antalet individer inblandade i planerandet och utförandet av terrordådet och en gällande graden av kontakt med extremistorganisationer.

Den *första dimensionen* delar studierna i två läger. I det första lägret inkluderas inte bara enskilda individer utan även dyader och små grupper i ensamvargsbegreppet. Corner och Gill (2015) och Gill, Horgan och Deckert (2014) utgår ifrån samma empiriska studie i sina artiklar och använder därför samma definition. I deras definition görs en uppdelning mellan de som agerar enskilt och de som agerar i dyader (i par). Genom att undersöka 48 fall av ensamvargsterrorism delade Jasparro (2010) upp ensamvargsfenomenet i tre kategorier: *individual lone wolves* - en individ som agerade enskilt, *weakly connected cells* - en liten grupp och *connected cells* - en liten grupp. Ellis m.fl. (2016) och Capellan (2015) använder även de en definition som inkluderar fall där det var fler än en gärningsperson: dyader och triader. Teich (2013) och Gruenewald, Chermak och Freilich (2013a) använder sig i sina studier en typologi framtagen av Pantucci. Denna inkluderar både enskilda individer: *loners* och *lone wolves*, och små grupper *lone wolf packs*.

I andra lägret inkluderas endast en ensam gärningsman som planerar och utför dådet själv. I detta läger finns Gruenewald, Chermak och Freilich (2013b) och Spaaij (2010), där den förra använde sig av den senares definition.

Valet att använda en bred eller smal definition i bemärkelsen antalet gärningspersoner, beror på flera faktorer. Spaaijs (2010) ambition är att skapa en smal definition för att, som han säger: "to isolate, as much as possible, the phenomenon of lone wolf terrorism from other types of terrorism and political violence". Han har således en smal ingång till fenomenet där små isolerade grupper inte räknas som ensamvargsterrorism. Andra författare använder en bredare ingång till fenomenet. Ellis m.fl. (2016) använder medvetet en bred definition för att slippa ge sig in i "definitionsdebatten" och fånga in så många fall som möjligt. De menar att de i ett senare skede kan "förfina" definitionen och ta bort fall som inte passar in. Gill, Horgan och Deckert (2014) menar att inkluderingen av dyader är motiverat dels för att flera fall började som en ensam individ, men senare rekryterade ytterligare en individ specifikt för dådet. Och dels är det för att underlätta den statistiska analysen genom att få in fler fall. I andra fall används en bred definition för att fånga in och jämföra olika kategorier av ensamvargsterrorism (Teich, 2013; Gruenewald, Chermak och Freilich, 2013a) och i fallet med Jasparro (2010) identifierades kategorierna av själva analysen. I de återstående fallen var valet av bred eller smal definition gällande antal gärningspersoner inte föremål för diskussion.

Den *andra dimensionen*, graden av kontakt till terroristorganisationer, diskuteras på liknande sätt av författarna. Samtliga författare har en kategori som beskrivs på liknande sätt, vilken man kan se som den "ensamma" ensamvargsterroristen i bemärkelsen ingen eller lite koppling till andra terroristorganisationer, och andra kategorier med högre grad av koppling. Jasparros (2010) *connected cells*, Gill, Horgan och Deckerts (2014) *lone-actor* (med formell koppling), och kategorierna *lone wolf* och *lone wolf pack* som Teich (2013), Capellan (2015) och Gruenewald, Chermak och Freilich (2013a) använde är kategorier av den senare typen. Dessa har kontakt med terroristorganisationer genom att de: fått träning, vägledning, utrustning och en måltavla från en terroristorganisation, agerar på uppdrag från en terroristorganisation eller formellt eller informellt är med i en terroristorganisation.

De andra kategorierna: *lone wolf terrorist* (Spaaij, 2010), *lone actor terrorist* (Ellis et al, 2016), *individual lone wolf*, *weakly connected cells* (Jasparro, 2010), *lone actor terrorist* (utan formell koppling), *lone-actor terrorist* (isolerad dyad) (Gill, Horgan & Deckert, 2014) och *loner* (Teich, 2013; Capellan, 2015; Gruenewald, Chermak & Freilich, 2013a) har ingen eller lite koppling till terroristorganisationer. Enligt Spaaij (2010) så får en ensamvargsterrorist inte vara medlem i en terroristorganisation eller agera på order från en sådan. Han menar dock att viss koppling ändå får förekomma: en ensamvarg kan ha ett förflutet i en terroristorganisation, men

får inte vara medlem under själva planeringen och utförandet av dådet. Gill, Horgan och Deckert (2014) menar på samma sätt att formella kopplingar i det förflutna får förekomma och de menar att individens "radikalisering" kan ha skett i en extremistorganisation. Även Jasparro (2010) menar att ensamvargterroristen kan ha koppling till terrororganisationer i det förflutna. Kontakt i det förflutna får således förekomma enligt vissa definitioner, men vilken kontakt får förekomma under själva planerandet? Enligt honom får "svaga" kopplingar förekomma mellan terrororganisationer och ensamvargterroristen utan att förtydliga vad detta innebär. Gruenewald, Chermak och Freilich (2013b) menar att personlig kontakt med medlemmar ur en terroristorganisation får förekomma, men ensamvargterroristen får inte ha tagit del av operativt stöd eller uppmuntran under förberedelsen för attacken. Det hintas även om koppling i definitionen av Ellis et al. (2016) då de skriver att ensamvargen måste agera utan "*direct support in the planning, preparation and execution of the attack*" (min kursivering). Gill, Horgan och Deckert (2014) menar dock att andra individer kan vara med i planeringen genom att hjälpa till med vapen eller annat tekniskt stöd. En ensamvargterrorist kan även sympatisera med (Gruenewald, Chermak och Freilich, 2013b), influeras av (Jasparro, 2010) och till och med identifiera sig som en del av en terrororganisation (Spaaij, 2010).

Det finns med andra ord flera sätt det kan finnas kopplingar mellan individen och terrororganisationer, men samtliga tycks vara ense om att kopplingen till en terrororganisation inte får vara av formell karaktär, men vad detta betyder och var gränsen går mellan formell och informell koppling är inte helt tydlig. Det är också svårt att tyda om alla författare är överens om var gränsen ska dras eftersom att de lyfter olika aspekter av koppling till terrororganisationer. Gällande frågan om en eller flera gärningspersoner finns det en tydlighet i hur definitionerna skiljer sig från varandra, antingen inkluderar de endast fall med en gärningsperson eller även fall med två eller fler gärningspersoner. Gällande frågan om graden av koppling till terrororganisationer är det dock oklart hur de skiljer sig från varandra.

Tabell 1. Översikt över definitioner av ensamvargsterrorism.

Artiklar	Kategorier	Anal gärningsmän	Sympatier/inspiration/ Identification med terrororganisation	Informell kontakt till terrororganisation	Formell kontakt till terrororganisatio n: innan planering	Formell kontakt till terrororganisation: Under planering	Politiskt motiv	Kan också vara personligt
Spaaij. (2010). Hamm & Spaaij (2015),	Lone wolf Terrorist	En	Ja	-	Ja	Nej	Ja	Ja
Gruenewal d et al (2013)	Lone wolf Terrorist	En	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	-
Ellis et al. (2016)	Lone-actor terrorist	En-tre	-	-	-	Nej	Ja	Ja
Capellan (2015)	Ideological active shooter	En eller fler (inte specicerat)	-	-	-	-	Ja	-
Jasparro (2010)	Individual lone wolf	En	Ja	Ja	Ja	Nej	-	-
	Weakly connected cells	Två eller fler (inte specicerat)	Ja	Ja	Ja	Nej	-	-
	Connected cells	Två eller fler (inte specicerat)	Ja	Ja	Ja	Ja	-	-
Gill et al. (2013) Corner & Gill (2014)	Lone-actor terrorist (Enskild utan formell koppling)	En	Ja	Ja	Ja	-	-	-
	Lone-actor terrorist (Enskild med formell koppling)	En	Ja	Ja	Ja	Ja	-	-
	Isolerad dyad	Två	Ja	Ja	Ja	-	-	-
Gruenewal d et al (2013B) Teich (2013)	Loner	En	Ja	Ja	-	Nej	Ja	Ja
	Lone wolf	En	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
	Lone wolf pack	Två eller fler (inte specicerat)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Otydligheten i definitionen gällande denna aspekt gör sig påmind i en ordväxling mellan tre författare i en diskussion om ensamvargsterrorismens definition. Spaaij och Hamm (2015) reagerade på en formulering i Beckers definition som löd att "lone wolves, by definition, do not rely on resources or support from other individuals". Att ensamvargsterrorister inte får resurser och stöd från andra individer, menar Spaaij och Hamm, stämmer inte. Många får indirekt "moraliskt stöd" eller "taktiskt stöd" genom inspiration via "enablers". Vad Becker avsåg med sin formulering var dock inte "moraliskt" eller "taktiskt" stöd via passiv konsumtion av likasinnades texter eller videor på sociala medier. Becker (2016) svarade på detta genom att skriva: "The problem here is that the authors conflate operational and ideological or social aloneness...", det Becker syftade till i sin definition var alltså att de agerar ensamma i sin planering och sitt terroordåd, inte att de agerar i ett politiskt vakuum utan att påverkas andra terrororganisationer. Vilket både Becker å ena sidan och Spaaij och Hamm å andra sidan är ense om.

Detta missförstånd tydliggör de många svårigheter som finns med att definiera ensamvargsterrorism och framförallt så tydliggör det svårigheten att dra gränsen gällande kopplingar till terrororganisationer. Vart gränsen ska dras blir heller inte så mycket tydligare med Spaaij och Hamms invändning mot Beckers formulering, vilket Becker också påpekar: "Unfortunately, the authors offer no clarification as to where the boundary is between "enablers" and "influences," which evidently do not disqualify individuals from being lone wolves, and the type or level of collaboration that would."

Det som definitionen av ensamvargsterrorism behöver åstadkomma är att särskilja fenomenet från "gruppbasead terrorism". Detta är dock svårt, vilket diskussionen ovan vittnar om. Vad "svag" och "informell" koppling innebär kan vara svårt att bedöma. Vilket Spaaij (2011) erkänner då han menar att gränserna för ensamvargsterrorism är "fuzzy and arbitrary".

En annan aspekt som är värd att diskutera är gränsen mellan ensamvargsterrorism och andra typer mord, framförallt massmord. Vid första anblick kan denna gräns tyckas lätt att dra. Skillnaden mellan ensamvargsterrorism och andra former av massmord är det politiska motivet. Andra massmördare har personliga motiv. Tittar man lite närmare upptäcker man snabbt att det ofta inte är så enkelt. Många ensamvargsterrorister tycks ha både politiska och personliga motiv, och massmördare kan ha lämnat efter sig mer eller mindre utarbetade politiska manifest som motiv för sitt dåd. Denna gränsdragning har dock inte blivit föremål för lika mycket diskussion som den om gränsen till gruppbasead terrorism. Att ensamvargterroristen agerar med politiska motiv är någonting som tas för givet i de flesta definitioner och diskuteras inte närmare i de flesta fall. Ellis m.fl. (2016) visar att de är medvetna om denna problematik då de i deras definition nämner att en ensamvargsterrorist inte får agera "out of purely personal-material reasons". Spaaij (2011), som har den mest utförliga diskussionen om detta av de tio artiklarna, menar att det som skiljer en ensamvargsterrorist från en mördare är det bredare politiska syftet med handlingen, och han menar vidare att det politiska motivet ska vara den primära anledningen. Han menar dock att detta ofta är en tolkningsfråga vilket gör att en gränsdragning ofta blir svår även för experter med god kännedom om gärningspersonen. Gränsen mellan ensamvargsterrorism och massmord kan således precis som gränsen mellan ensamvargsterrorism och gruppbasead terrorism vara "fuzzy and arbitrary".

Utmaningen att definiera ensamvargsterrorism handlar således om att å ena sidan finna gränsen mellan ensamvargsterrorism och andra typer av terrorism och å andra sidan att finna gränsen mellan ensamvargsterrorism och andra typer av massmördare. Och för att

sammanfatta de tio artiklarnas definitioner har dessa problem tacklats genom breda eller smala definitioner. Som exempel har vi Spaaij (2010) som företräder en av de mer snäva definitionerna. Med ambitionen att "isolera fenomenet ensamvargsterrorism" så mycket som möjligt från andra typer av terrorism formulerade Spaaij följande definition: (en ensamvargsterrorist är en individ som) "(a) operate individually, (b) do not belong to an organized terrorist group or network, and (c) whose modi operandi are conceived and directed by the individual without any direct outside command or hierarchy." Med denna definition skiljer sig Spaaij från flera andra genom att inte inkludera dyader eller små grupper i definitionen.

I andra ytterkanten har vi Pantuccis (2011) typologi som erbjuder den bredaste definition av ensamvargsterrorism. Denna används i tre av de tio artiklarna. Pantucci delar upp ensamvargsterrorism i fyra kategorier: *loner*, *lone wolf*, *lone wolf pack* och *lone attacker*. Skillnaden mellan *loner*, *lone-wolf* och *lone attacker* är graden av kontakt med extremistorganisationer, men även graden av politiskt motiv. En *loner* har endast kontakt med terrororganisationer genom "passiv konsumtion" av propaganda och det politiska motivet är inte alltid självklart. En *lone wolf* har däremot ett tydligt politiskt motiv, men det kan även finnas inslag av personliga motiv. En *lone wolf* har även större grad av koppling till terrororganisationer, inte bara genom passiv konsumtion utan även genom nätverk via internet som till och med kan ha hierarkiska inslag. En *lone attacker* är med i en terrororganisation och agerar på intet sätt ensam förutom själva genomförandet av dådet. Denna kategori ska därför inte ses som en ensamvarg enligt Pantucci, utan är med för jämföras med de andra kategorierna. Den sista kategorin, *lone wolf pack*, är en liten grupp som planerar och utför ett terrordåd oberoende av en terrororganisation och motsvarar *lone wolf*-kategorin i graden av kontakt till extremistorganisationer. Genom denna typologi drar Pantucci en stor ring runt ensamvargfenomenet med en bredd både gällande graden av kontakt med extremistorganisationer och graden av politiskt motiv, men även gällande antalet individer inblandade.

Sammanfattning och slutsats

Utgår vi ifrån de kategorier av ensamvargsterrorism som är de mest ensamma, både gällande den första och andra dimensionen får vi sammantaget följande definition: ensamvargsterrorism är en individ som planerar och utför ett terrordåd oberoende av order, resurser eller stöd från terrororganisationer. Kopplingar till extremistorganisationer kan dock förekomma, av formell karaktär i det förflutna, men endast av "informell karaktär" under tiden kring själva planeringen av terrordådet. Det primära motivet för terrordådet ska vara politiskt.

Att dra en gräns där informell koppling övergår i formell koppling och där ett politiskt motiv övergår i ett personligt motiv handlar om att avgränsa fenomenet ensamvargsterrorism från å ena sidan andra typer av terrorism och å andra sidan massmord. Det tycks dock inte råda någon konsensus för vart dessa linjer ska dras och ensamvargsbegreppet är därför i skrivande stund med Spaaijs ord "fuzzy and arbitrary".

En sak som blir tydlig av denna definitionsanalys är att en större förståelse för likheter och skillnader mellan *lone-wolf*-terrorismens tangerande fält, andra typer av terrorism och massmord, är nödvändig för att kunna ringa in ensamvargsfenomenet.

Med utgångspunkt i denna uppsats syfte finns det två aspekter att ta med sig från denna analys. För det första visar denna analys att en jämförelse med massmordsfältet inte bara har betydelse för en fördjupad förståelse för fenomenet, utan även har en

definitions­mässig betydelse i det att den kan ge vägledning för avgränsning av fenomenet. För det andra visar denna analys att artiklarnas definitioner trots allt var relativt lika och att det stora problemet mer handlar om definitionernas otydlighet än om olikheter. Den största olikheten handlade om antalet tillåtna gärningspersoner.

I början av detta kapitel citerade jag Spaaij och Hamm (2015) då de menade att definitions­mässiga olikheter kan orsaka problem i jämförelsen med andra studier. Frågan som behöver besvaras innan vi går vidare är därmed vilken påverkan har olikheterna i definitionerna på resultatet i de tio artiklarna som ligger som underlag för denna studie?

Jämförelse mellan definitioner och metodologiska problem

Som jag redogjort för ovan råder det delade meningar om hur ensamvargsterrorism ska definieras. Genom att jämföra de olika artiklarnas resultat med utgångspunkt i deras definition kan man få en bild av vilken betydelse en bred eller smal definition kan ha för resultaten och därmed få ledtrådar om vilka gränsdragningar som behöver göras för att ringa in fenomenet. Det som kan undersökas är om det går att se skillnader i resultaten gällande graden av koppling till terrororganisationer och antal gärningspersoner. Som tur är har både Gruenewald, Chermak och Freilich (2013b) och Gill, Horgan och Deckert (2014) redovisat resultaten för samtliga av sina kategorier var för sig. Detta visar att det tycks finnas vissa skillnader beroende på graden och kontakt och antal gärningspersoner. Enligt en studie av Gruenewald, Chermak, och Freilich (2013a) fanns det stor skillnad gällande psykisk ohälsa, där *loners* led i störst utsträckning (40%) följt av *lone wolves* (20%) och slutligen *lone wolf packs* (3%). Liknande resultat visade även Gill, Horgan och Deckert (2014) där individer utan "command and control links" i högst utsträckning led av psykisk ohälsa (35,6%) följt av individer med "command and control links" (19%) och slutligen isolerade dyader (9,1%). Detta tyder på att det inte bara finns skillnader mellan de som agerar ensamt och de som agerar i grupp, utan att det även finns skillnader gällande graden av koppling till terrororganisationer. Denna skillnad går även till viss del att se om man jämför de olika studierna med varandra. Gruenewald, Chermak, och Freilichs (2013b) studie med den smala definitionen visar att 40% är psykiskt sjuka, medan Ellis et al (2016) och Gill, Horgan och Deckerts (2014) studie som har en bredare definition visar 35% och 35,6% psykisk ohälsa. Undantaget Capellans studie, med en bred definition, som visar en psykisk ohälsa på 51,2%.

Förutom psykisk ohälsa kan man tänka sig att en smal och en bred definition kan generera olika resultat gällande andra faktorer. Till de faktorer som kan tyckas värda att jämföra hör de andra tre faktorer, förutom psykisk ohälsa, som tycks vara viktiga för fenomenet ensamvargsterrorism: *social isolering*, *blandmotiv* och *signifikant händelse*. Det var dock begränsat vilka artiklar som var lämpade att jämföra. För det första var det endast sex av artiklarna som presenterade variabler om individens personlighetsdrag med en kvantitativ ansats. För det andra var det endast ett fåtal variabler som undersöktes av fler än en artikel. Antalet variabler som kunde jämföras var därför begränsade.

Tabell 2. Faktorer för ensamvargar – kvantitativa studier.

	Smal definition		Bred definition		
	Hamm & Spaaij (2015)	Gruenewald, Chermak, & Freilichs (2013b)	Capellan (2015)	Gill, Horgan & Deckert (2014); Corner & Gill (2015)	Ellis et al (2016)
Psykisk ohälsa	-	40,4%	51,2%	31,9%(35,6%)	35%
Social isolering	-	-	-	52,9%	29%
Singel/skild/separerad	-	80%	70%	68,9%	-
Arbetslös		39,5%	67,6%	40,2%	-
Signifikant händelse	84/71%*	-	-	-	43%
Politiskt och personligt motiv	80%	-	-	5,9%	-
Kriminellt förflutet	-	61,7%	-	41%	-
Våldsamt förflutet	-	22,8%			
Alkohol/drogmissbruk	-	34%	-	22%	-
Själv mord	-	4,3%	32,5%	-	-
Dödad av polis	-	10,6%	25%	-	-
Militär erfarenhet	-	25,5%	-	26%	-

*Innan/efter 11 september

Av de andra tre viktiga variablerna var det möjligt att direkt jämföra signifikant händelse och blandmotiv. Förekomsten av signifikant händelse tycks vara mer förekommande i Hamm och Spaaijs (2015) studie med den smala definitionen än i studien med den breda, Ellis et al. (2016), med 84% (innan 9/11) och 71% (efter 9/11) respektive 43%. Även blandmotiv tycks vara mer förekommande i den smala definitionen än hos den breda: 80% (Hamm & Spaaij, 2015) respektive 5,9% (Gill, Horgan & Deckert, 2014). Social isolering däremot gick inte på ett direkt sätt att jämföra, men det går att argumentera för att andra variabler kan ses som indikatorer för detta, exempelvis arbetssituationen och civilstånd. Gruenewald, Chermak, och Freilichs (2013b) studie med smal definition visade en arbetslöshet på 39,5% samt att 80% var singel/separerad. Gill, Horder och Deckerts (2014) och Capellans (2015) studie med den breda definitionen visade att 40,2% och 67,6% var arbetslösa och att 68,9% och 70% var singel/separerad. Eftersom att resultaten av social isolering (arbetssituation och civilstånd) sammantaget varken pekar åt det ena eller andra hållet så tycks denna variation inte kunna förklaras med definitionens bredd.

Sett utifrån de faktorer som var möjliga att jämföra visade sig *psykisk ohälsa* (till viss del), *signifikant händelse* och *blandmotiv* vara mer förekommande i den smala definitionen än i den breda. Utifrån dessa resultat kan man argumentera för att de ensamvargar som har formell kontakt med terrororganisationer och de som agerar i grupp inte borde ses som riktiga ensamvargar. På grund av att de har en annan social och psykologisk bakgrund kan man tänka sig att deras våldshandling kan förstås på ett annat sätt. Man kan tänka sig att *lone wolf packs* (flera än en gärningsperson) lone wolves (individ med formell kontakt) på grund av den sociala interaktionen de har i förhållande till sitt våldsdåd mer kan förstås på liknande sätt som annan gruppbaserad terrorism. Man bör dock vara försiktig med att dra för stora slutsatser utifrån denna jämförelse. Eftersom att det inte bara var definitionerna som skilde studierna åt, utan

även metodologi finns det många faktorer som kan tänkas ha påverkat resultaten. Dessa diskuterar jag nedan.

Metodologiska olikheter

Studierna skiljer sig som sagt inte bara definitionsmässigt utan även metodologiskt. Med utgångspunkt i jämförelsen ovan blir det därför svårt att avgöra om variationen beror på skillnad i definition eller skillnader i metod. Skillnaden i resultaten mellan de olika studierna kan bero på många olika faktorer. Till att börja med undersökte studien av Gruenewald, Chermak, och Freilich (2013b) (den smala definitionen) endast politiska mord av högerextremister. Flera studier har visat att det finns variation mellan olika ideologier gällande flera faktorer, däribland psykisk ohälsa (Ellis et al., 2016; Gill, Horgan & Deckert, 2014). Det var även politiska mord som redovisades i studien som inte nödvändigtvis kan klassificeras som "terrorhandlingar". Många fall kan därför tänkas ha exkluderats från andra studier. Vidare är det endast genomförda dåd som redovisas. Gill, Horgan och Deckerts (2014) studie samt Ellis et al. (2016) studie samt Capellans (2015) studie (breda definitionen) inkluderade både planerade (men icke genomförda) och genomförda dåd. Vilket möjligtvis kan haft en viss påverkan på resultaten eftersom att antalet psykiskt sjuka var högre bland de som genomfört våldsdådet (39,3%) än de som inte genomförde det (24,1%). Gill, Horgan och Deckerts (2014) studie inkluderade även terrordåd i form av förstörelse av egendom och inte endast våldsdåd, vilket de andra studierna inte gjorde. Capellans (2015) studie skiljer sig även från de andra studierna genom att endast inkludera våldsdåd som begicks med skjutvapen och exkluderar andra metoder som exempelvis bombdåd. Den skulle eventuellt kunna ha en effekt på resultatet då Elli m.fl. (2016) fann att de som använde lagligt ägda skjutvapen i sina attacker oftare var psykiskt sjuka än övriga attacktyper.

Skillnaden mellan de olika resultaten kan således bero på dessa faktorer och således inte nödvändigtvis bero på skillnad i definition. Likaså skulle skillnaderna i frekvensen kunna bero på skillnader i geografiska och tidsmässiga avgränsningar studierna emellan. Det visade sig att de studier som visade högst frekvens av psykiskt sjuka var studier av fall i USA, medan de studier som bara inkluderade studier i Europa och de som inkluderade både Europa och USA hade lägre frekvens. Hamm och Spaaij (2015) studie visade att det även går att se en skillnad mellan flera variabler beroende på om det är innan eller efter *11 september*.

Tabell 3. Metodologiska avgränsningar.

	Hamm & Spaaij (2015)	Gruenewald, Chermak, & Freilichs (2013b)	Capellan (2015)	Gill, Horgan & Deckert (2014); Corner & Gill (2015)	Ellis et al (2016)
Geografi	USA	USA	USA	USA & Europa	Europa
Tidsspänn	1940-2003	1990-2010	1970-2014	1990-	2000-2014
Genomförda	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Icke genomförda	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja
Annat		Endast Högerextremistiskt motiverade mord	Endast skjutvapen	Också icke-vålds terrordåd	

Gällande psykisk ohälsa finns det även andra faktorer som kan tänkas påverka frekvensen. Eftersom samtliga studier är baserade på opensource-material, däribland nyhetsartiklar, argumenterar Corner och Gill (2015) för att vad som rapporteras i dessa påverkas av hur allmänheten ser på ensamvargterrorist. Eftersom att det kan tänkas finnas en förväntan om att dessa individer är psykiskt sjuka riskerar osäkra källor som stödjer detta tas för sanning utan att ifrågasättas. Därför riskerar studier som mindre noggrant dubbelkollar stödet för nyhetsartiklars påståenden att få andra resultat än de som är mer noggranna.

Mer abstrakta variabler är även mer känsliga för operationaliseringen. Detta märks tydligt i fallet med blandmotiv som uppvisade stor skillnad mellan studierna, 80% respektive 5,9%. En skillnad som troligtvis inte kan förstås som orsakade av skillnad i definition. Liknande problem kan tänkas förekomma bland andra abstrakta variabler som *signifikant händelse* och *social isolering* som i allra högsta grad är tolkningsbara.

Slutligen kommer vi tillbaka till själva grundproblemet: vad räknas som ensamvargterrorist? Bortser vi ifrån de definitionsmässiga skillnaderna i graden av kontakt till terrororganisationer och antalet gärningspersoner återstår fortfarande en svår fråga: var dådet politiskt motiverat? Detta är en svår tolkningsfråga som i likhet med det som Corner och Gill argumenterade för gällande förväntningar om psykisk ohälsa, kan påverkas om förväntningar om politiskt motiv som orsak till ett våldsdåd. Borum (2013) menar att det finns en viss tendens att stämpla vissa typer av våldsdåd som politiska utan att lägga större vikt vid andra tänkbara orsaker. Samtidigt menar Malkki (i Fredholm, 2016) att det finns en tendens åt andra hållet gällande skolskjutningar. I många fall lämnar gärningsmännen efter sig politiska motiveringar för sina dåd, men dessa avfärdas som falska och mindre viktiga. Vilka som inkluderas och vilka som exkluderas i de olika studierna riskerar därför påverkas av förväntningar och fördomar.

Sammanfattningsvis uppvisar de tio studierna inte bara vissa skillnader definitionsmässigt utan även metodologiskt. Som jag visat ovan så finns det många potentiella faktorer som kan vara orsaken till varför studierna visar olika resultat gällande olika variabler. Trots vissa skillnader tycks samtliga studier ändå peka åt samma riktning, vissa karaktärsdrag är vanligare förekommande hos ensamvargsterrorsiter än hos gemene man eller hos andra terrorister. I dagsläget är det dock svårt att avgöra exakt hur vanliga de är. Att ensamvargsterroristers karaktärsdrag tycks skilja sig från varandra beroende på graden av kontakt och antalet gärningspersoner inblandade innebär att dessa på individnivå kan tänkas vara orsakade av olika sociala och psykologiska processer och därför inte bör betraktas vara del av samma fenomen. Den smala definitionen av ensamvargterrorist eller en tydlig uppdelning i likhet med Pantuccis typologi och redogöra dessa var för sig menar jag är därför att föredra framför att använda en bred definition och presentera dessa i klump. I denna undersökning kommer jag att använda den smala definitionen i form av Spaaijs *lone-wolfterrorist* eller Pantuccis *Loner*.

Ensamvargsterroristen

Genom att läsa igenom de tio studierna är det tydligt att framförallt fem faktorer lyfts fram av forskarna som potentiellt viktiga för att lösa gåtan med ensamvargsterrorismen. Den viktigaste ledtråden enligt vissa är förekomsten av psykisk ohälsa. Terrorister har visat sig, till mångas förvåning, inte vara överrepresenterade gällande psykisk ohälsa. Resultaten från de tio studierna tycks däremot peka på att ensamvargsterrorister är det. Andra faktorer som lyfts som viktiga är förekomsten av social isolering, en signifikant händelse, vapenvana och förekomsten av både politiskt och personligt motiv.

De fyra första faktorerna kommer jag att diskutera under rubriken Social och psykologisk bakgrund och den sista kommer jag att diskutera under rubriken Motiv. Under rubriken Teori kommer jag att redogöra för på vilket sätt dessa faktorer kan tänkas vara kopplade till den process som leder fram till dådet.

Social och psykologisk bakgrund

Ensamvargar lider som sagt i många fall av *psykisk ohälsa*, det bör dock påpekas att psykisk ohälsa i flera fall kan tänkas vara en viktig bidragande orsak, men kan i de flesta fall inte ses som den primära orsaken till ensamvargsterrorism. Med tanke på att variabeln kan innefatta allt från depression till schizofreni bör den heller inte ses som en variabel som spelar samma roll i samtliga fall. Mer troligt är det att psykisk ohälsa spelar väldigt olika roller från fall till fall. Enligt Corner och Gill (2014) kan psykisk ohälsa exempelvis tänkas påverka benägenheten att bruka våld. De fann ett samband mellan schizofreni och tidigare bruk av våld bland ensamvargsterrorister. De menar även att symptom för vissa diagnoser orsakar ett fixerande beteende som är vanligt bland vissa ensamvargsterrorister. De visar en besatthet av vissa måltavlor som de ser som orsaken till deras problem. Denna tes stöds även av det att ensamvargsterrorister med en "single issue ideologi" i högre grad är psykiskt sjuka än de med en bredare ideologi (Corner & Gill, 2014). Flera ensamvargar tycks även vara självmordsbenägna. Enligt Capellans (2015) studie begår 32,5% av de ideologiskt motiverade "aktive shooters" självmord i samband med dådet och ytterligare 25% dödas. Man kan därför misstänka att självmordsfrekvensen är högre då en okänd andel av dessa kan ha begått "suicide by cop". Gruenewald, Chermak och Freilich (2013b) fick dock inte samma höga frekvens självmördare i sin studie, de fann dock att den var högre bland ensamvargar än bland gruppbaseade terrorister. Vidare fann de även att ensamvargar var mer benägna att begå attacker som kan ses som "självmordsuppdrag".

Studierna pekar på att ensamvargsterrorister tycks vara ensamma i mer än ett avseende. Många är inte bara *socialt isolerade* i förhållande till terrororganisationer; de är även arbetslösa och de flesta är singel, har aldrig varit gifta, eller är skilda/separerade (Ellis et al., 2016; Gill, Horgan & Deckert, 2013; Capellan, 2015; Hamm & Spaaij, 2015; Gruenewald, Chermak & Freilich, 2013b). De bor ofta ensamma eller med en person som inte är partner eller familj (Gruenewald, Chermak & Freilich, 2013b). Deras misslyckanden i arbetslivet och varför de inte har en partner kan delvis tänkas bero på att många beskrivs som socialt inkompetenta (Teich, 2013). Många beskrivs som "loners" med få vänner och att de helst är för sig själva (Jasparro, 2010; Spaaij, 2010). De uppvisar i flera fall antisocialt beteende som kriminalitet och tidigare våldsamt beteende (Gruenewald, Chermak & Freilich, 2013b; Gill, Horgan & Deckert, 2013). Den sociala isoleringen kan därmed tänkas bero på en oförmåga att hitta och upprätthålla sociala relationer. Det har föreslagits att den sociala isoleringen beror på psykisk ohälsa. Denna tes har dock fått motstridiga resultat. Ellis m.fl. (2016) pekar på att

det finns en tydlig samvariation mellan psykisk ohälsa och social isolering, medan Gill, Horgan och Deckert (2014) inte kan hitta någon samvariation dem emellan. I flera fall behöver dock den sociala isoleringen inte bero på sociala svårigheter utan kan bero på det faktum att de av olika anledningar bor långt ifrån sin familj och vänner, ibland i ett annat land (Gill, Horgan & Deckert, 2014).

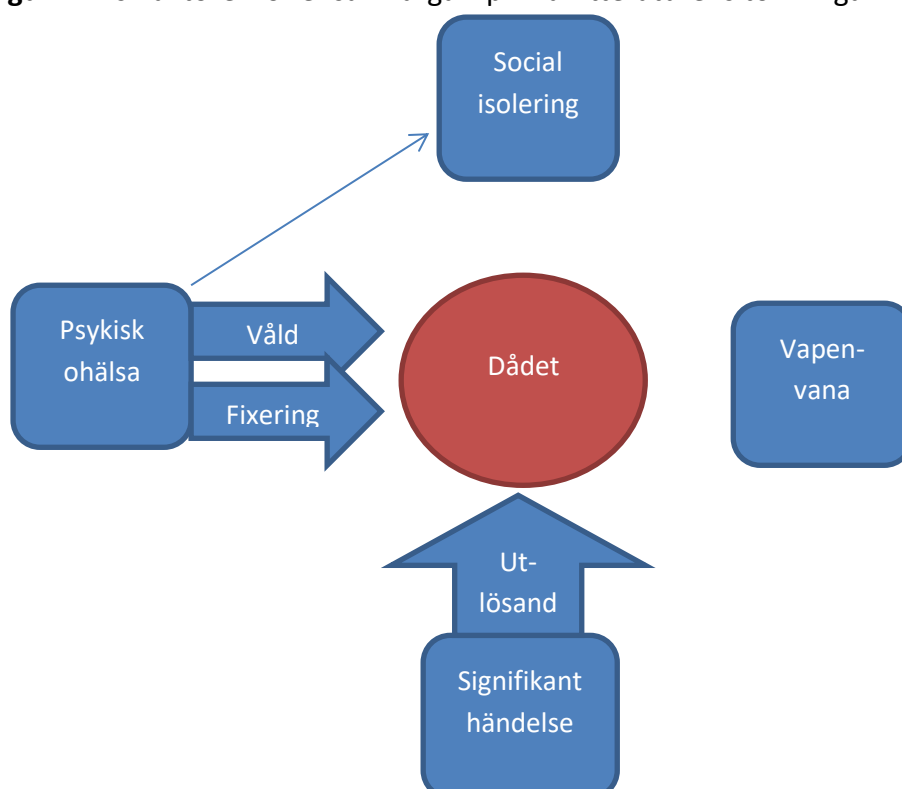
Ensamvargsterrorister är ofta med om en *signifikant händelse* som på ett förändrar deras vardag. Enligt Gil, Horgan och Deckert (2013) hade 26,6% förlorat sina jobb inom en sexmånadersperiod innan dådet och 25,2% upplevde ekonomiska svårigheter. Vidare upplevde 32,8% en förhöjd stressnivå av olika anledningar. I Jasparrós (2010) fallstudier hade ensamvargsterroristen varit med om äktenskapliga problem, dödsfall i familjen, problem i arbetslivet, ekonomiska problem eller drogmissbruk. Enligt Hamm och Spaaij (2015) kan denna händelse utgöra en vändpunkt där ensamvargsterroristen bryter med sitt gamla liv och helt går in i sin politiska kamp:

“The emergence of a turning point in life opens up the possibility for an individual to “knife off”—to completely amputate—the past from the present. Freed from personal history, the individual can invest in new relationships (real or virtual) that both foster social support for radicalization and encourage activities centered on violence. At this point, conditions exist for the individual to perform an identity transformation into an armed warrior.”

Denna händelse innebär att viktiga länkar som håller individen kvar i samhället försvinner.

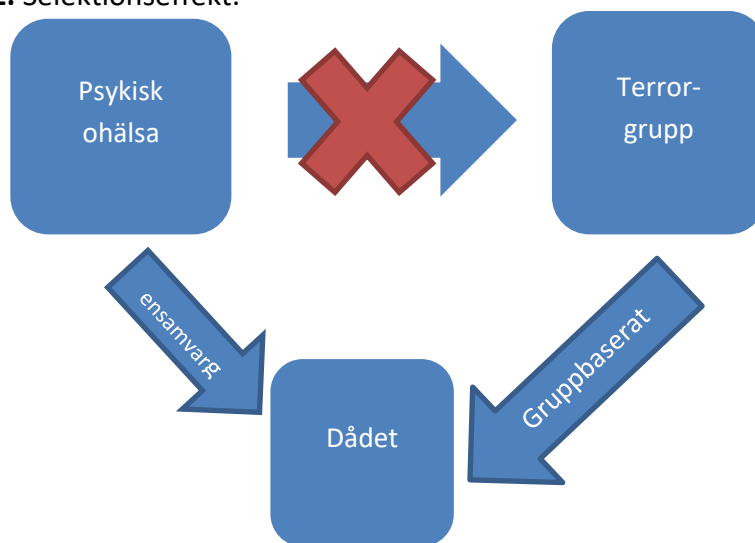
Flera studier visar ensamvargsterrorister har en viss *vapenvana*. Både studien av Gruenewald, Chermak och Freilich (2013b) och Corner och Gill (2014) fann att ungefär en fjärdedel hade en bakgrund i militären. Den senare studien fann även att ungefär lika många hade erfarenhet av strid. Många ägde även skjutvapen sedan innan (Gill, Horgan, & Deckert, 2014). Men de empiriska studierna diskuterar inte vilken roll denna riskfaktor kan tänkas ha.

Figur 1. Riskfaktorer för ensamvargar- primärlitteraturens tolkningar.

Innan vi går vidare till motiv och möjliga teorier bör vi uppmärksamma elefanten i rummet: varför agerar ensamvargar ensamma och inte i grupp? Ensamvargsterrorister har i många fall ett förflutet i en extremistisk organisation, vilket tyder på att många har försökt att organisera sig, men att de av olika anledningar har lämnat organisationen. Två möjliga alternativ har presenterats. Flera har föreslagit att det finns många som vill organisera sig i terrororganisationer som inte får det. Det sker en selektionseffekt där individer som inte är lämpade, exempelvis på grund av psykisk sjukdom, sällas bort (Corner & Gill, 2015). Denna tes får stöd i flera studier som pekar på att psykisk ohälsa är betydligt vanligare bland ensamvargar än gruppbaseade terrorister (Gruenewald, Chermak & Freilich, 2013b; Corner & Gill, 2014). Studien av Corner och Gill (2015) visar även att ensamvargar med "command and control links" i mindre grad lider av psykisk ohälsa än de utan, vilket också stöder denna tes. Även Spaaij (2010) argumenterar för denna selektionseffekt då han pekade på att ensamvargsterroristerna i hans fallstudier fungerade dåligt i grupp och därför kan tänkas marginaliseras av extremistorganisationer. Men vad hans fallstudier också visar är att det inte alltid är ensamvargsterroristen som blir avvisad. I fallet med Copeland, en brittisk högerextremist som utförde tre bombdåd i april 1999, valde han att lämna det parti han var medlem i för att de inte förespråkade våld (Ibid). Viljan att bedriva politisk kamp tillsammans med andra slutar inte vid att vända sig till terrororganisationer, flera fall av ensamvargar har även försökt rekrytera enskilda individer till sin kamp (Gill, Horgan & Deckert, 2014).

Figur 2. Selektionseffekt.

Vi har nu identifierat fyra faktorer som forskarna lyfter som viktiga för att förstå fenomenet ensamvargsterrorism. För att sammanfatta har dessa faktorer tilldelats flera potentiella roller i förhållande till dådet. *Psykisk ohälsa* kan vara kopplat till benägenheten att bruka våld eller orsaka ett fixerat beteende, men även vara orsaken till att de begår dådet själva och inte i grupp. *Social isolering* diskuteras inte i förhållande till dådet, men kan potentiellt vara kopplat till psykisk ohälsa. En *signifikant händelse* diskuteras som en möjlig katalysator, en händelse som får individen att gå från ord till handling. *Vapenvana* diskuteras inte vidare.

Motiv

Fenomenet ensamvargar är på intet sätt exklusivt för en ideologi, utan är förekommande inom många ideologier. De främst företrädde är varianter av högerextremism och islamism, men även många former av "enfrågeideologier", exempelvis abortmotståndare och miljöaktivister, är förekommande. Spaaij (2010) menar dock att det ofta kan vara svårt att placera ensamvargens ideologi utifrån en kategorisering av redan existerande (extrema) ideologier. Detta beror på att ensamvargen, trots att de gärna anknyter till en större politisk kamp (ibid), sätter en personlig prägel på deras ideologiska motiv. Deras ideologi kan därför ofta vara idiosynkratiska. Denna idé lades först fram av Stern (2003) då hon påpekade att ensamvargar tenderar att skapa en egen ideologi genom att kombinera personliga missnöjen med politiska missnöje. Detta har sedan fått stöd av senare studier. Bland annat visar Hamm och Spaaijs (2015) studie att både personliga och politiska motiv förekommer i ca 80% av fallen.

Det *personliga motivet* och *det politiska motivet* existerade dock inte särskilda från varandra, utan tycktes vara invävda i varandra. Enligt Jasparrós (2010) analys av 14 fall av islamistisk ensamvargsterrorism tycktes det personliga missnöjet elda på den politiska radikaliseringsen då "Many of the suspects became increasingly angry and radical as their personal and psychological problems deepened..." och han menar vidare att "they began to externalize their grievances, blaming them on outside causes. These grievances were ultimately shaped and sharpened by extremist ideologies". Det personliga missnöjet hjälpte således inte bara till att stärka det politiska missnöjet, utan genom att externalisera skulden för sitt missnöje och forma det genom ideologi vävs dessa samman och det personliga blir politiskt. Spaaij (2010) menar att samtliga av hans fem fallstudier uppvisade en "...complex combination of political, ideological and personal motives". Han menar att Kaczynskis ("Unabomber") politiska motiv kan relateras till personliga problem, framförallt hans problem att skapa relationer med kvinnor (2010). Det är även möjligt, menar Spaaij, att hans externalisering av skuld för sitt personliga missnöje med åren kom att öka och utvecklas till ett hat mot samhället i stort. Även Teich (2013) menar att de flesta i hennes fallstudier av islamistiska ensamvargar visade både personliga och politiska motiv. Enligt henne så kom ideologin att fungera som en tröst för det personliga missnöjet. Genom att externalisera skulden för sina personliga problem kunde de med hjälp av ideologin lägga skulden på det "västerländska samhället". Det är således tydligt att frågan om motiv är komplicerad och det kan vara svårt att härleda ilskan till dess ursprung. Som jag redogjorde för ovan tycktes det personliga missnöjet att driva på det politiska, men som Moghaddam (2005) menar kan man även argumentera för det omvända eftersom att en ideologi kan göra en medveten om fler orättvisor och därför öka missnöjet.

Teorier

Nu har jag presenterat vilka motiv som tycks vara vanligt förekommande och under föregående rubrik de faktorer som tycktes vara vanligt förekommande, men vilken roll spelar dessa faktorer i den process som leder fram till själva dådet? Innan jag går in på detta vill jag klargöra är att långt ifrån alla ensamvargar stämmer överens med de faktorer jag presenterat ovan. Det tycks finnas skillnader på både ålder och klassbakgrund mellan ensamvargar beroende på ideologi. Genomsnittsåldern för ensamvargsterrordomen är ca 30 år, men högerextremister är i regel äldre medan islamister är yngre (Ellis et al., 2016). Högerextremister är oftare arbetarklass, medan islamister kommer från alla klasser. Vad detta kan tänkas visa är att vägen mot ensamvargsterrorism är en komplicerad process som bland annat påverkas av klass, etnisk tillhörighet och ålder, och de möjligheter och förväntningar

som finns för dessa grupper i samhället. Kön är ett annat exempel på detta. Det är ovanligt att kvinnor begår ensamvargsterrorism, till och med mer ovanligt än att kvinnor begår gruppbasead terrorism. Enligt Runeborg (i Fredholm, 2016) kan detta tänkas bero på att tröskeln är högre för en kvinna eftersom att bruket av våld är någonting som ses som okvinnligt i konservativa miljöer. Vilket är vanligt bland både islamism och högerextremism.

Vägen till ensamvargsterrorism kan således se ut på många olika sätt och kan därför inte förstås utifrån en profil. Enligt McCauley och Moskalenko (2013) så visar de empiriska studierna att det i alla fall finns minst två profiler. Dessa profiler kallar de för: *disconnected-disordered* - en missnöjesdriven individ, och *caring-compelled* - en individ som ser stora orättvisor i världen och känner sig personligt ansvarig för att göra någonting åt dem. Författarna menar att disconnected-disordered troligtvis är den vanligare av de två.

Den första profilen **disconnected-disordered** har precis som jag presenterat ovan utöver ett politiskt missnöje, ett starkt personligt missnöje. Enligt författarna är dessa ofta psykiskt sjuka, är med om en signifikant händelse och har militär erfarenhet (McCauley & Moskalenko, 2013). Författarna har dock inte utarbetat någon modell utifrån denna profil utan förklarar kort: "Grievance is a motive for violence, weapons experience provides a means, and depression and unfreezing (signifikant händelse) lower the opportunity cost of violence as the perpetrator has less to lose"

Även Hamm och Spaaij (2015) menar att missnöjet är en stor drivkraft. Enligt deras radikaliseringsmodell börjar ensamvargen med ett politiskt och personligt missnöje som blir grunden för de sympatier de har med extrema organisationer, andra mer lösa nätverk eller personer med extrema åsikter. Detta följs av att individen identifierar en "enabler", en förebild som inspirerar till handling och därmed gör dådet möjligt. Enligt författarna är vanliga "enablers" Osama Bin Laden och Anwar al-Awlaki för islamister och William Pierce och Axel Jones för högerextremister. Detta följs av att de basunerar ut att de ska begå ett en terrorhandling, bland annat genom sociala medier, veckor, dagar eller timmar innan attacken. Det som till sist utlöser handlingen är en signifikant händelse, politisk eller personlig, som får bågaren att rinna över. Som jag beskrivit ovan kan en sådan händelse göra det lättare att bryta med sitt gamla liv och helt gå in i livet som politisk krigare. Denna modell visar olika steg i en radikaliseringsprocess, men den erbjuder inga förklaringar till vad som driver individen mellan de olika stegen. De menar dock att en ensamvargs bakgrundsfaktorer, att de ofta är arbetslösa, singel, socialt isolerade och psykiskt sjuka, tyder på att ensamvargsterrorism orsakas av relativ deprivation. Enligt teorin om relativ deprivation så orsakas inte missnöje av absoluta missförhållanden utan av relativa (Lea & Young i Mclaughlin & Muncie, 2013). Det är när det, i en jämförelse med andra grupper, finns förväntningar som inte besannas som det uppstår en känsla av orättvisa och därmed ett missnöje. Hamm och Spaaij (2015) menar att:

"In their social exclusion, lone individuals feel deprived of what they perceive as values to which they are entitled, and form grievances against the government responsible for their unemployment, discrimination and injustices. Their violence is a deviant adaptation to this gap between means and goals."

Många av bakgrundsfaktorerna kan således förstås som orsaken till ett personligt och politiskt missnöje. Men hur ska man förstå dådet som en "deviant adaptation"?

Meloy och Yakeleys (2014) analys av de bakgrundsfaktorer jag presenterat kan potentiellt ge en förklaring till detta. Enligt författarna så ska dådet förstås som en narcissistisk fantasi. Ensamvargar skapar med hjälp av sin ideologi en narcissistisk fantasi i vilken de börjar

identifiera sig själv som en krigare som för en ärofylld kamp mot det onda. Denna fantasi, att se sig själv som en ärofylld krigare, blir en del av individens självbild. Behovet för denna fantasi, menar Meloy och Yakeley, är en kompensation för sina personliga misslyckanden; sexuella, sociala och yrkesmässiga. Fantasien ger dem positiva känslor trots sina misslyckanden i verkliga livet. Författarna använder fallet Breivik för att exemplifiera denna fantasi. Han såg sig själv som en modern tempelridhare med det ärofyllda uppdraget att föra bort muslimer från Europa. Det var tydligt att han la ner mycket planering på hur han ville framstå för allmänheten. Han tog bland annat flera bilder iklädd en egendesignad uniform som han lät pryda sitt manifest.

I likhet med denna teori menar Sturdisson (i Fredholm, 2016) att dådet kan vara rotad i grundläggande psykologiska behov, som behovet av sammanhang, validering och självförtroende. För många kan det narrativ som extrema ideologier erbjuder vara väldigt lockande och kan fungera som ett verktyg att tillskanska sig dessa behov. Extrema ideologier består ofta av en förenklad verklighetsbeskrivning, med en dualistisk uppdelning mellan onda och goda, där individen kan placera sig i en central roll där han kan föra en ärofylld kamp mot den onda makten som står i vägen för paradiset på jorden.

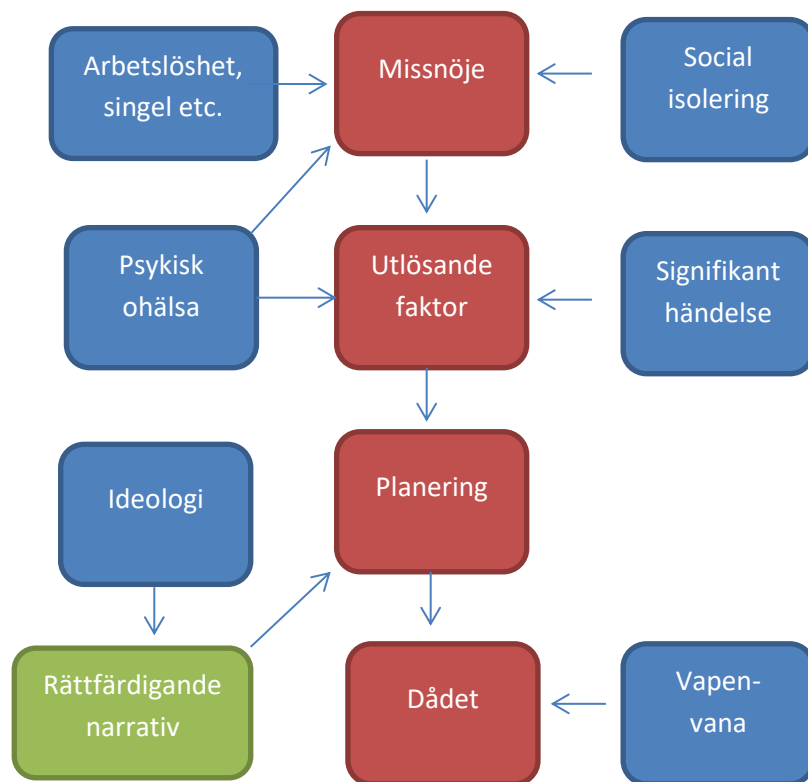
Enligt de motiv jag presenterat ovan så kan ensamvargsterrorism till viss del ses som en egoistisk handling motiverad av en personlig drivkraft, men enligt McCauley och Moskalenko (2013) så finns det fall som inte passar in i den beskrivningen. I deras andra profil **caring-compelled** har individen ett mer altruistiskt motiv som är svårare att förklara med personligt missnöje eller egenintresse. Till skillnad från profilen *disconnected-disordered*, som är delvist motiverad av personliga missnöjen har profilen *caring-compelled* inget uppenbart personligt missnöje som kan tänkas ha påverkat deras politiska motiv. De ensamvargsterrorsiter som författarna refererar till var varken socialt isolerade, psykiskt sjuka eller personligen drabbade av den orättvisa de kämpade emot. Författarna menar istället att deras drivkraft är rotad i stark empati och en personlig skyldighet att göra någonting åt andras lidande.

Ensamvargsterroristers vilja att offra sig för andras skull, menar Moskalenko och McCauley (2011), har sin grund i två psykologiska faktorer. Den första faktorn kommer från evolutionär psykologi. Människan precis som andra gruppdjur har lärt sig att alla i gruppen tjänar på att samarbeta, men i en grupp finns det alltid en risk att individer endast tar utan att ge tillbaka till gruppen. För att motverka denna risk och för att samarbetet ska kunna fortsätta behöver individer som inte är lagspelare straffas. Viljan att straffa individer som inte samarbetar, har visat sig stark i sociala experiment. Många är till och med beredda att straffa individer trots att det innebär att förlora pengar på det och trots att de personligen inte led av individens fuskande. Ett terrordåd kan därmed ses som ett sätt att straffa individer som inte upplevs samarbeta.

Den andra faktorn handlar om vår förmåga att identifiera oss med abstrakta grupper, så som nationalitet och religiös eller etnisk tillhörighet. Vi mår bra när de andra i gruppen vi identifierar oss med mår bra och mår dåligt när de mår dåligt. Detta gör så att vi kan känna oss personligt drabbade om någon i vår grupp råkar ut för en orättvisa, och det gör även så att vi kan lägga kollektiv skuld på den grupp som utförde orättvisan.

Dessa psykologiska faktorer, menar författarna, kan i förlängningen leda fram till ensamvargsterrorism. Men eftersom att ensamvargsterrorism är såpass ovanligt, spekulerar de att *caring-compelled* profilen har extra stark förmåga att känna med andra människor.

Figur 3. Riskfaktorer för ensamvargar – med sekundärlitteratur (missnöjesdriven).

Massmördare

Utöver det faktum att massmord definitionsmässigt ska vara en företeelse som äger rum på en plats vid ett tillfälle så är uppenbarligen frågan om antalet offer viktig. Det som utgör "mass" i massmord. Vart den undre gränsen för antalet offer går är dock omdebatterat och brukar variera mellan 3-4 beroende på författare (Bowers, Holmes & Rhom, 2009). Men att i definitionen dra en undre gräns menar flera kan vara problematiskt. Om endast två mördas men 30 överlever tack vare att de räddas av sjukvården, borde inte detta, frågar sig Holmes och Holmes (1992), också räknas som massmord? Capellan (2015) menar därför att fokus bör ligga på resultatet gärningspersonen förväntade sig och inte på antalet döda.

Med definitionen av massmord som en individ eller några individer som mördar flera människor på en plats vid ett tillfälle utgör massmord ett alltför brett och alltför heterogent fenomen för att det ska finnas någon poäng med att jämföra det med ensamvargsterrorism. Fenomenet behöver således smaldas in. Till och börja med anser jag att massmord motiverad av rent materiella faktorer bör uteslutas, då det finns skäl att tro att dessa har andra psykologiska och sociala orsaker (Holmes & Holmes, 1992). Yrkesmördare, rånmördare och massmord associerat med organiserad brottslighet väljer jag därför att exkludera. Av samma anledning anser jag även att massmord på order av någon annan bör exkluderas. Terrorattacker utförda av terrororganisationer, folkmord och andra former av statligt subventionerade massmord är således inte heller relevanta för denna uppsats.

Tyvärr så har massmord i regel studerats "i klump" och behandlats som ett fenomen och forskning som riktar in sig på underkategorier är i regel begränsade. Med tanke på detta tvingas jag delvis utgå ifrån den "breda bilden" av massmord där i vissa fall kategorier av massmord som jag ansett var irrelevanta för min jämförelse är inkluderade. Holmes och Holmes (1992) typologi ger en relativt bra bild av vad den "breda bilden" brukar innefatta: 1) *Familjeutplånare* - ofta en familjefader som mördar sin familj, 2) *Pseudokommandosoldat* - en individ som utför en militärliknande attack på en offentlig plats, 3) *Plantera-och-springmördare* - någon som begår massmord utan att vara där när det sker, exempelvis genom en bomb, 4) *Arbetsplatsskjutare* - en individ som blivit avskedad och mördar kollegor på sin gamla arbetsplats och 5) *Lärjunge* - en som på order av någon annan, till exempel en sektledare, begår ett massmord.

Skolskjutaren och *aktiva skyttar* är relativt nya kategorier av massmördare som det har börjat göras studier om var för sig. Eftersom att dessa gällande modus operandi mer liknar ensamvargar än familjeutplånare så kommer jag att komplettera den breda profilen med dessa. Definitionen av en aktiv skytt är enligt Capellan (2015) följande:

1. It may involve more than one individual at multiple locations.
2. It may include instances where the violence spills to other unintended victims.
3. The perpetrator must use at least one firearm, but he/she is not limited to firearms only (Other implements, such as knives, bats, and explosives could also be used).
4. The shooting is not related to other profit-driven criminal activity (e.g., drug trafficking, or gang shootings)."

Denna kategori av massmord har i sin tur underkategorier där man skulle kunna placera många fall av både Pseudokommandosoldater och arbetsplatsskjutare från Holmes och Holmes typologi. Även skolskjutare hamnar under denna kategori. Under dessa kategorier överlappar troligtvis även fall av ensamvargar.

Tabell 4. Massmördare och underkategorier.

Massmördare				
Aktiv skytt		Familjeutplånare	Plantera- och-spring-mördare	Lärjunge
Pseudo-kommandosoldat	Skol-skjutare	Arbetsplats-skjutare		

Social och psykologisk bakgrund

En massmördare är ofta äldre än både "vanliga" mördare och seriemördare (Fox & Levin, 1998; Palermo, 1997) och tenderar att vara i medelåldern (ca 40 år) (Bowers, Holmes & Rhom, 2009). Enligt Fox och Levin (1998) tyder detta på att det ofta tar lång tid att ackumulera frustration nog att ge ett så pass destruktivt uttryck som massmord. Det är även förväntat att man i den åldern ska ha lyckats både på arbetsmarknaden och i privatlivet, vilket kan tänkas addera ångest och frustration (Bowers, Holmes & Rhom, 2009). En massmördare är i regel även en man. Kvinnliga massmördare är mycket ovanliga och till och med mer underrepresenterade bland massmördare än bland "vanliga" mördare (Fox & Levin, 1998). Detta menar Fox och Levin (1998) kan tänkas bero på att män har en tendens att bygga sin identitet kring sin anställning och drabbas därför hårdare av att förlora sitt arbete än vad kvinnor gör. Det är också i regel män som får lämna det gemensamma hemmet till följd av en skilsmässa. De faktorer som ofta föregår massmord, skilsmässa och arbetslöshet, kan därför tänkas vara mer psykologiskt påfrestande för män än för kvinnor.

För många massmördare sker det således en *signifikant händelse* som fungerar "utlösande", vilken innebär att de förlorar eller tror att de ska förlora någonting de värderar högt. Denna händelse utlöser dådet. De vanligaste är de som nämndes ovan: att de förlorar jobbet eller sin familj (Fox & Levin, 1998). För skolskjutare handlar det ofta om att bli förnedrad (Levin & Madfis, 2009).

Många massmördare tenderar också att leva *socialt isolerade* och beskrivs ofta som "loners" och många av dem är singel eller skild (Fox & Levi, 1998). I vissa fall beror ensamheten på att de flyttat långt ifrån familj och vänner på grund av arbete eller studier. Många massmördare saknar därför den tröst och vägledning som en partner, en familj eller andra signifikanta personer skulle kunna erbjuda (Bowers, Holmes & Rhom, 2009). De saknar därför ofta medel att hantera psykologiskt påfrestande situationer.

Psyisk ohälsa är också vanligt förekommande bland massmördare. Enligt Lankford (2015) så menar många forskare att psykisk ohälsa kan ha en förstärkande effekt på och göra det svårare att hantera motgångar. Många massmördare tenderar även att vara självmordsbenägna. Hur stor andel är dock omdiskuterat, men klart verkar i vilket fall att de oftare är självmordsbenägna än andra typer av mördare (ibid). Detta innebär att många massmördare dör i sambandet med sitt dåd, antingen genom att rikta sitt vapen mot sig själv eller genom så kallad "suicide by cop", det vill säga genom provokation tvinga polisen att ta till dödligt våld. Självmordsbenägenhet är framförallt vanligt förekommande bland så kallade aktiva skyttar. Lankford (ibid) fann att 38 % tog sitt eget liv i samband med dådet. Självmordsbenägenheten kan dock ha varit högre då 48% av samtliga dog i samband med dådet och det är okänt hur många det var som begick "suicide by cop". Precis som massmord

överlag så tenderade denna typ av massmördare att vara singel/skild och lida av psykisk ohälsa. Vidare tenderade de att vara arbetslösa och lågutbildade (Capellan, 2015).

Även skolskjutare lider ofta av psykisk ohälsa (Wike & Fraser, 2009; Rocque, 2012). Detta uttrycks bland annat genom självmordstankar och antisocialt beteende. De har problem att skapa relationer och blir ofta avvisade av sina klasskamrater och potentiella kärlekspartners. I de allra flesta fall blir de också mobbade. Många skolskjutare tenderar också att ha en *vapenvana*. Många visar en fascination med skjutvapen och bomber (Wike & Fraser, 2009). Detta är ett drag som har visat sig vanligt bland massmördare överlag. Denna "warrior mentality" som den brukar kallas innebär en fascination av vapen, men även av krig och många har en egen "arsenal" av samlade vapen i sin ägo. Många massmördare har därför, inte så förvånande, en historia inom militären eller genomgått militär träning. Vissa menar att militär erfarenhet kan leda till ett normaliserande av att mörda som ett sätt att lösa problem (Bowers, Holmes & Rhom, 2009).

Motiv

Bilden som ofta målas upp om massmördare, att de är galningar som mördar slumpvist och utan motiv, stämmer dåligt med verkligheten. De flesta som är offer för massmord är inte slumpvist utvalda utan har ofta en relation till förövaren (Fox & Levin, 1998). Ofta är offren familj, bekanta eller arbetskamrater. Motiven är heller inte frånvarande utan är ofta tydliga och mer eller mindre rationella. Fox och Levin (ibid) har identifierat fem, inte ömsesidigt uteslutande, kategorier med motiv en massmördare tenderar att ha: makt, hämnd, lojalitet, profit, terror.

Av dessa motiv är *hämnd* den helt klart vanligaste (Fox & DeLateur, 2013). Vanliga exempel är en familjefader som mördar sina barn och sin partner för att partnern begärt skilsmässa, en före detta anställd som mördar sin chef och sina kollegor som hämnd för att han fått sparken eller en skolelev som mördar klasskamrater som hämnd för att han blivit mobbad. Men skulden kan även falla på något mer abstrakt: en etnisk grupp eller en politisk åskådning. Då blir offren valda, inte för att de direkt har gjort individen någonting, utan för att de ses som en symbol för det som massmördaren ser som problematiskt. Exempelvis en individ som mördar kvinnor för att han beskyller feminismen för det som gått fel i hans liv, eller en afroamerikan som mördar vita amerikaner som hämnd för den rasism han utsatts för (Fox & Levin, 2014). I dagens komplexa samhälle finns det i många fall inte någon individ eller grupp individer som kan hållas ansvariga för den frustrerade individens misslyckanden. I dessa fall läggs skulden exempelvis på "systemet", myndigheter eller samhället i stort. Människor som vistas på en offentlig plats kan då bli representanter för samhället och individer som arbetar på en myndighet kan bli representanter för "systemet" och därför bli potentiella måltavlor (Lankford, 2016). På liknande sätt liknar Palermo (1997) massmord vid rituella offer. En syndabock behöver offras för att ge utlopp för individens våldsamma vrede, om den ansvarige för vreden inte är tillgänglig så får ett "surrogate victim" duga. Någon måste betala. Det är således inte bara de primära måltavlorna, i de fall där sådana finns, som mördas utan det sker även så kallad "murder by proxy", det vill säga individer associerade med måltavlorna blir också potentiella måltavlor. Även i de föregående fall jag presenterat, mord på familj, kollegor och klasskamrater, har massmorden ofta en symbolisk dimension. Fadern mördar inte bara sin partner som gjort honom en orätt, utan även barnen för att de ses som en förlängning av henne. Attacken sker ofta mot symbolen för deras missnöje, i många fall platsen där de känner att de behandlats orättvist (Lankford, 2016). Den före detta anställde mördar inte bara chefen som gett honom sparken utan även flera kollegor

eftersom att han vill "mörda hela arbetsplatsen" (Fox & Levin, 1994). På samma sätt mördar skoleleven inte bara de som mobbat honom utan även andra elever och lärare för att de är en del av platsen.

Ett annat motiv till massmord är *makt* och kontroll. Detta motiv är framförallt associerat med sadistiska seriemördare som vill ha makt och kontroll över sina offer. Men enligt Fox och Levin (1998) så kan "törstandet" efter makt och kontroll även utgöra drivkraften för vissa massmördare. *Pseudokommandosoldater* har ofta detta motiv, menar författarna. Dessa känner makt och kontroll genom militära maktsymboler, så som automatvapen och militäruniform, genom att göra ett "köpcenter till en "krigszon" (Fox & Levin, 1998).

Lojalitet som motiv, menar Fox och Levin (1998), kan syfta både till massmord som görs på order av någon annan, exempelvis på order av en sektledare, men kan även innebära en mer bisarr form av lojalitet. En familjefader som förlorat sitt arbete och vill begå självmord kan mörda sina barn och sin fru innan han avslutar sitt eget liv för att de inte ska leva i fattigdom och skam. Familjefadern begår ett så kallat "suicide by proxy", det vill säga ett utökat självmord, av "kärlek och lojalitet".

Profitmotivet innebär ett instrumentellt förhållande till massmordet och handlar ofta om att mörda vittnen till ett brott, ofta i samband med rån (Fox & Levin, 1998).

Precis som profitmotivet har *terrormotivet* en mer instrumentell prägel. Denna typ av massmord är framförallt förknippat med terrorattentat utförda av terrororganisationer där massmordet är ett medel för att förmedla sitt politiska budskap (Fox & Levin, 1998). Men det finns även andra typer av massmord där motivet är att "förmedla ett budskap". Exempelvis kan kriminella gäng genom att mörda "golare" vill visa vad som händer om någon vänder sig till polisen.

Teori

Fox och Levin (1998) delar in riskfaktorer i tre kategorier: 1) *predisposers*, 2) *precipitants* och 3) *facilitators*. Dessa kategorier bildar en slags modell över de processer som leder fram till massmordet. Den första kategorin, *predisposers*, består av faktorer som predisponerar massmördaren för våldshandling. Predisponeringen består av faktorer som för individen innebär misslyckanden och en känsla av frustration över en lång period. Ibland ända från barndomen upp i vuxen ålder. Efter en längre period av misslyckanden börjar massmördaren förlora sin förmåga att hantera denna påfrestning, vilket kan leda till bland annat depressioner. Precis som jag nämnde ovan så menar författarna att massmördarens ofta höga ålder tyder på att det tar många år av misslyckanden och frustration för att ackumulera tillräckligt för att det ska få ett så pass destruktivt uttryck som massmord. I många fall då en individ är frustrerad och deprimerad över en längre tid kan detta leda till självmord. Massmördaren lägger dock inte skulden för sina misslyckanden på sig själv utan har lärt sig att lägga skulden på andra. Han har en destruktiv vrede som riktas utåt. Det är alltid någon annans fel. På så vis ser massmördaren sig själv som offer och aldrig förövare.

Andra kategorin, *precipitants*, innebär en händelse som utlöser själva massmordet. Med en bakgrund av år av frustration och en externalisering av skuld sker en händelse som får bågaren att rinna över. En händelse som innebär en förlust eller hot om förlust av någonting som massmördaren värderar högt. Ofta gällande jobb eller familj.

Slutligen under kategorin *facilitators* presenterar de faktorer som ökar risken för att massmördarens frustration ska uttryckas i en våldshandling och kan även påverka graden av våld. Social isolering är en sådan faktor. Författarna menar att familj eller vänner kan hjälpa

individer att ta sig igenom svåra perioder i livet på ett konstruktivt sätt. Avsaknaden av detta sociala stöd kan således göra det besvärligare att hantera svåra situationer. Men för att en frustration ska leda till ett massmord krävs även kunskap och medel för att kunna göra en så stor skada. Tillgång till och kunskap om hur man hanterar skjutvapen är därför faktorer som kan vara avgörande för om våldshandlingen blir ett massmord eller inte.

Levin och Madfis (2009) har inkorporerat mycket av den ovanstående modellen i sin modell som dock är mer detaljerad. Modellen är framtagen för att förklara skolskjutningar specifikt, men författarna visar att det finns många likheter med andra massmord. Den är främst baserad på General Strain Theory (GST), men innehåller även delar från rutinaktivitetsteorin och teorin om social kontroll.

Enligt GST så ska kriminalitet förstås som ett sätt för individer att hantera social påfrestning (Agnew, 2009). Social påfrestning enligt GST är en händelse eller situation som inte är önskvärd för individen. Enligt Agnew finns det tre kategorier av social påfrestning: 1) att individen förlorar någonting som bra - exempelvis blir bestulen, förlorar jobbet eller en kärlekspartner, 2) får någonting dåligt - exempelvis blir förolämpad eller misshandlad och 3) att individen misslyckas med att få eller uppnå någonting önskvärdt - exempelvis pengar och respekt. Anledningen till att social påfrestning kan leda till kriminalitet beror på att de framkallar negativa känslor som frustration, ilska och depression.

Men social påfrestning leder på intet sätt per automatik till kriminalitet. Risken för att hanteringen av den sociala påfrestningen ska ta sig kriminella uttryck påverkas av individens möjligheter att hantera den på ett lagligt vis. Det finns flera faktorer som påverkar dessa möjligheter, antingen genom att försvåra för lagliga vägar eller genom att underlätta för kriminella vägar. Brist på lagliga vägar kan exempelvis bestå av svårigheter att få en anställning och på grund av dessa svårigheter ser inte individen något annan väg till försörjning än kriminalitet. En faktor som underlättar för individens kriminella bana är att individen vistas i sociala kretsar där kriminellt beteende ses som legitimt.

Men enligt Agnew kan en social påfrestning även påverka individens möjligheter att hantera annan social påfrestning. Kronisk social påfrestning, det vill säga påverkan av social påfrestning över en längre tid, kan försätta individen i ett negativt känslomässigt tillstånd, vilket innebär att individen lättare blir upprörd och har lättare att skylla på andra. Detta känslomässiga tillstånd gör det svårare för individen att se nyktert på sin situation och därmed reduceras individens förmåga att hitta möjliga vägar att hantera sin situation på ett lagligt vis. Vad som istället tycks ske är att individen blir allt mer isolerad från samhället och istället söker sig till subgrupper med mer prokriminella normer.

Hur ska man då förstå massmord som ett sätt att hantera social påfrestning? Levin och Madfis (2009) har genom sin modell baserad på GST försökt att besvara denna fråga. Modellen består av fem steg: *kronisk social påfrestning*, *okontrollerad social påfrestning*, *akut social påfrestning*, *planeringsfasen* och *massakern*.

I det första steget, *kronisk social påfrestning*, är individen utsatt för social påfrestning över en längre tid. Ser vi till den sociala och psykologiska bakgrunden för massmördare har de flera möjliga källor till kronisk social påfrestning: problem att etablera sig på arbetsmarknaden och problem att etablera sociala relationer, framförallt kärleksrelationer. Som jag redogjort för ovan leder kronisk social påfrestning till ett negativt emotionellt tillstånd, vilket gör att individen isolerar sig från samhället. Detta negativa tillstånd gör så att individen tror att alla är ute efter att göra honom illa, vilka skapar en paranoia som gör att han undviker andra individer och därför blir isolerad. Många skolskjutare söker sig istället till andra marginaliserade individer, eller andra individer som uppmuntrar kriminellt beteende.

Eftersom att de nu är socialt isolerade och/eller har sökt sig till andra individer med prokriminella åsikter blir deras sociala påfrestning svårt att hantera på ett lagligt vis.

Detta leder till nästa steg, *okontrollerad social påfrestning*. Den kroniska sociala påfrestningen individen känner leder således till social isolering. Som vi lärt oss från föregående modell så gör bristen på stöd från vänner och familj det besvärligare att hantera svåra situationer. Det enda stödet kommer från andra marginaliserade individer som kan bekräfta och elda på individens negativa och paranoida syn på världen. I detta negativa emotionella tillstånd sker det en händelse som raderar den sista positiva synen på världen.

Individen drabbas av en akut social påfrestning, vilket bekräftar hans negativa och paranoida tillstånd. Med akut social påfrestning menas en signifikant händelse som sker plötsligt. En förödmjukelse, en förlust av sitt jobb, pengar eller partner. Med dessa negativa händelse staplade på varandra kan individen inte längre hantera sin situation.

Då börjar *planeringsfasen*. Deras personliga tragedi med bakgrund av kronisk social påfrestning och avsaknaden av socialt stöd gör att det nu brister för individen. De står inte längre ut, menar författaren, och de känner att de nu inte har någonting att förlora. Skolskjutaren börjar nu planera sitt dåd. Enligt Mertons anomiteori ska brott förstås som ett innovativt sätt att nå framgång (Merton i McLaughlin & Muncie, 2013). Med hänvisning till detta menar författarna i likhet med att fattiga människor utan möjligheter till försörjning uppfinningsrikt söker sig utanför lagens ramar för att tillskansa sig pengar, så söker sig massmördaren ett sätt fly från sin identitet som misslyckad och rädda sitt sargade självförtroende. De menar att "in a deadly version of innovation [...] they go on a rampage, when they see no other way to become accepted among their schoolmates as powerful and important individuals who cannot be ignored".

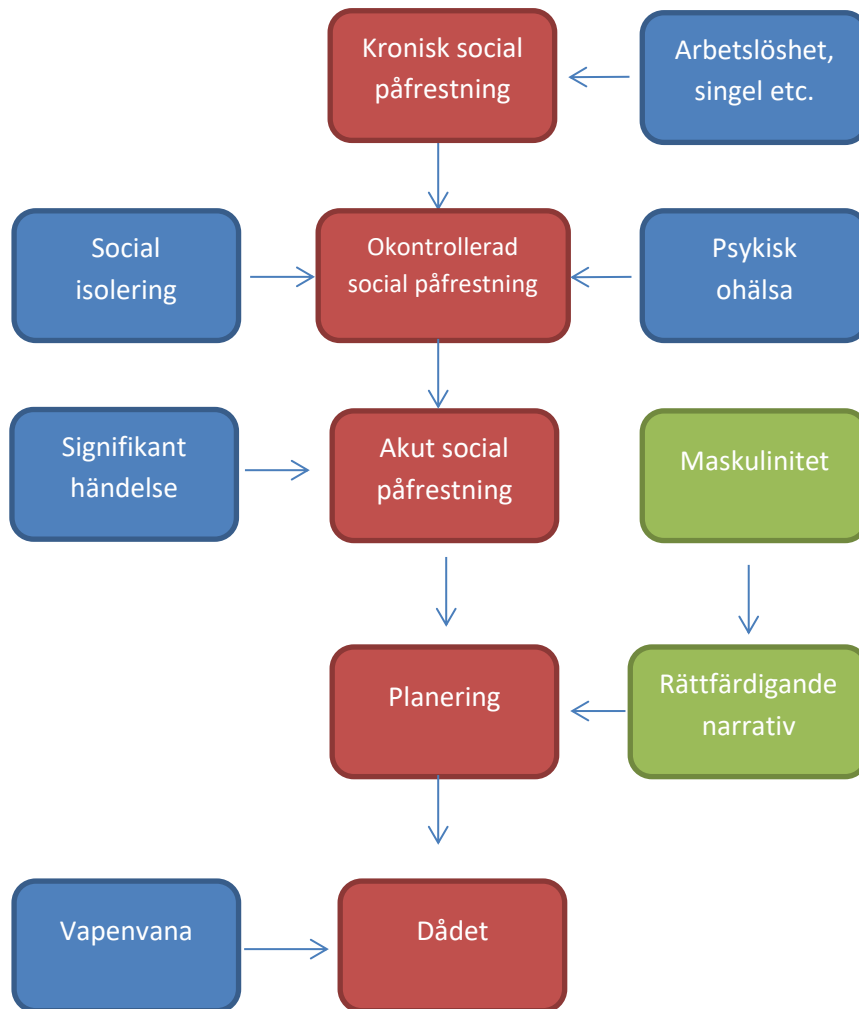
I skolskjutningar är en "masculine gender performance" tydlig, menar författarna. Deras misslyckanden hör på många sätt ihop med ett misslyckande att vara maskulin. De flesta skolskjutare är ofta offer för mobbing och vad den mobbingen i de flesta fall handlar om är, enligt Kimmel och Mahler (2003), ett ifrågasättande av deras manlighet. Genom detta lämnas individen "kastrad" och maktlös. Enligt författarna är skolskjutningar i USA vanligare i "röda" (republikanska) delstater, där de traditionella könsrollerna ofta är extra viktiga och där pressen därför är större att agera manligt. Skolskjutningar kan därför tänkas vara ett sätt för individen att "vara en man" och få en känsla av kontroll och makt över sin annars maktlösa vardag. En extrem våldsamt handling fungerar som en maskulin överkompensation. Denna handling gör att de kan få tillbaka sin förlorade manlighet och en känsla av makt, stolthet och som en bonus, menar Levin & Madfis (2009), chansen att bli känd.

För att *massakern* ska kunna äga rum krävs inte bara en vilja, menar författarna, utan dådet måste även vara praktiskt möjligt att genomföra. Dels måste individen ha tillgång till ett lämpligt vapen, i de flesta fall ett skjutvapen. Det är svårt att genomföra en massaker endast beväpnad med nävarna eller en kniv. Och dels måste personen ha en viss kunskap om hur vapnet ska hanteras. De flesta skolskjutare har hämtat sina vapen från en släkting eller vän. Skjutvapen finns således nära till hands för individen och i många fall finns även ett intresse för skjutvapen och de har därför en viss kunskap om hur de ska användas. Även andra typer av massmördare tenderar att ha kunskap om hur man använder skjutvapen då flera har ett förflutet i militären eller genomgått militär träning. Många har även tillgång till skjutvapen genom att de själva äger dem.

Enligt författarna så ska valet av plats och offer för massmordet förstås med bakgrund av gärningspersonens vilja att begå en våldshandling som inte kan ignoreras. Viljan är därför att göra så stor skada som möjligt. Men skolskjutare kan som sagt vara offer för social

påfrestning från flera olika källor och frustrationen kan som jag beskrev ovan formuleras mot samhället i stort. Valet av skola kan därför även förstås som det, för individen, bästa alternativet för en massaker. Lite säkerhet, många individer på en begränsad yta och gärningspersonen känner till platsen.

Figur 4. Riskfaktorer för massmördare – med teori (skolskjutarmodellen).

Jämförelse mellan fälten

I detta kapitel kommer jag att jämföra ensamvargsterroristers och massmördares sociala och psykologiska bakgrund, motiv och de teorier som framställts. Detta kapitel kommer att ha samma upplägg som de två föregående kapitlen.

Social och psykologisk bakgrund

Den sociala och psykologiska bakgrunden för ensamvargar och andra typer av massmördare stämmer i stora drag överens. Både *psykisk ohälsa* och *social isolering* tycks vara vanligt förekommande bland ensamvargar såväl som andra massmördare. Vad den psykiska ohälsan består i är varierande både hos ensamvargar och massmördare med allt i från depression till schizofreni. Massmördare tenderar även att vara självmordsbenägna. Även ensamvargar tycks vara detta till viss del, inte i lika stor utsträckning som massmördare tycks det (Capellan, 2015), men i större utsträckning än gruppbaseade terrorister. Den sociala isoleringen kan antingen bero på att individen flyttat långt ifrån sin familj och sina vänner eller på att individens sociala oförmåga är ett hinder för att utveckla bestående sociala relationer. Båda visar upp stora svårigheter på flera områden. Främst gällande arbetsmarknaden, civilstånd, familjelivet och sin sociala status överlag. Dessa misslyckanden kan tänkas ha en koppling till det faktum att de ofta är socialt inkompetenta och uppvisar ett antisocialt beteende.

Både ensamvargar och massmördare är med om en *signifikant händelse*. Dessa händelser är att individen får sin anställning avslutad, att individens partner begär skilsmässa eller vårdnaden av barnen, eller en annan händelse som gör att individen förlorar eller förväntas förlora någonting som individen värderar högt.

En kunskap om vapen och krig tycks också vara vanligt förekommande bland både ensamvargar och massmördare. Antingen genom att de har en fascination av vapen och själv är ägare och/eller genom att de har *vapenvana*.

Likheter och skillnader i vilken roll dessa faktorer kan tänkas spela kommer jag att diskutera under rubriken teori.

Motiv

Vad gäller motiv är både ensamvargar och massmördare helt eller delvist drivna av ett personligt missnöje. Individen är missnöjd över sin situation och lägger skulden för den på någon annan. Ensamvargar är dock inte bara drivna av ett personligt missnöje, utan deras dåd är även politiskt motiverat. Detta är den stora skillnaden mellan de båda förövarna. Denna skillnad är dock inte så vattentät som man först kan tro. Många massmördare säger sig vara politiskt motiverade eller formulerar sitt motiv som en generell samhällskritik. Exempelvis finns det flera fall då massmördaren skyller sina misslyckanden på feminism eller kvinnor generellt (Fox & Levin, 2015). Ett exempel är den kanadensiske massmördaren Lepine som beskyllde sina misslyckanden på feminismen och på kvinnor som etablerar sig i traditionellt manliga områden. Lepine blev avvisad från både militären och en ingenjörsutbildning på universitetet. Båda dessa misslyckanden beskyllde han kvinnor för då han menar att de fick företräde. Ett annat exempel är amerikanen Hennard, som beskyllde kvinnor, framförallt kvinnliga politiker, för inte bara sina egna, utan även landets problem. Andra massmördare lägger skulden på en etnisk grupp eller samhället i stort. Taylor, en afroamerikan la skulden på vita amerikaner för den rasism som enligt honom låg i vägen för att han skulle lyckas i livet. Det finns även massmördare som uppmanar andra "till kamp". Exempelvis skolskjutaren på Virginia Tech, Cho, såg sig själv som en martyr som andra kunde efterfölja: "[...] I die like Jesus

Christ to inspire generations of the weak and the defenceless people” (Kalisch & Kimmel, 2010).

Dessa massmördare ser sig själva som offer för en större orättvisa vilket gör deras personliga problem till generella samhällsproblem. Detta liknar hur ensamvargars motiv beskrivits i flera artiklar. Exempelvis menar Spaaij (2010) att Kaczynskis (“Unabomber”) personliga problem utvecklades till ett hat mot samhället i stort och enligt Teich (2013) så kunde de islamistiska ensamvargarna beskylla sina personliga problem på “det västerländska samhället”. Även gällande motivet finns det således i många fall stora likheter.

Teori

När vi undersöker de teorier som presenteras om respektive fenomen ser vi tre teman: *orättvisa*, *innovation* och *narrativ* i vilket författare på respektive fält resonerar på liknande sätt.

Till att börja med menar Hamm och Spaaij (2015) respektive Levin och Madfis (2009) att dessa våldsfenomen har sin grund i en känsla av *orättvisa*. Hamm och Spaaij (2015) menar att dessa dåd kan förstås utifrån teorin om relativ deprivation, det vill säga att individen, i jämförelse med andra, har vissa förväntningar som inte besannas och därför känner sig orättvist behandlad. De argumenterar för att ensamvargarna känner sig berövade från det som han känner sig berättigad till och han beskyller staten för hans arbetslöshet och den diskriminering som han anser sig lida av. Enligt det här exemplet har staten berövat honom chansen att nå de kulturellt definierade målen och känner sig därför drabbad av en större politisk orättvisa.

Levin och Madfis (2009) resonerar på liknande sätt med skolskjutare då de med utgångspunkt i Mertons anomiteori menar att på samma sätt som fattiga människor kan stjäla för att nå monetära mål, kan individer ur medelklassen, vilket är en vanlig klasstillhörighet bland skolskjutare, söka sig till våldet för att nå mål av makt och popularitet. Våldet blir den sista utvägen då alla andra vägar är blockerade.

Nästa tema, *innovation*, innebär att dådet ska förstås som ett sätt att tillgodose vissa psykologiska behov. I deras liv präglad av misslyckanden och frustration skapar de en ny identitet för att rädda sitt sargade självförtroende. Enligt Meloy och Yakeley (2014) tar sig ensamvargen en “krigaridentitet” som får honom att känna sig viktig trots sitt marginaliserade liv. Ensamvargen återskapar sig själv som en ädel krigare i ett krig mellan onda och goda. På liknande sätt upplever sig skolskjutare *kasttrade* och en extrem våldsam handling fungerar som en maskulin överkompensation. Denna handling gör att de kan få tillbaka sin förlorade manlighet och en känsla av makt och stolthet. För både ensamvargar och massmördare tycks detta fylla en psykologisk funktion och handlingen får massmördaren att “regain feelings of lost masculinity, pride and power” (Levin & Madfis, 2009) och ensamvargen att “stimulate positive feelings” (Meloy & Yakeley, 2014).

Det tredje temat *narrativ* hör på många sätt ihop med det föregående temat. Narrativet visar hur deras nya identitet skapas, men även hur dådet rättfärdigas. För ensamvargar är det ideologin som blir ramen för detta narrativ. Med hjälp av ideologin placerar han sig i centrum av en kamp mot det onda i världen (Meloy & Yakeley, 2014). Massmördare skapar också ett narrativ, men som ram använder de istället kulturella idéer om maskulina ideal (Kalisch & Kimmel, 2010). De ser sig själva som den kulturellt beundrade maskulina (anti)hjälten som använder våld för att vedergälla en orätt i syfte att få återupprättelse. De rättfärdigar således sin våldshandling genom att hänvisa till ett högre

politiskt syfte, eller genom att agera utifrån maskulina ideal som säger att *riktiga män* ger igen.

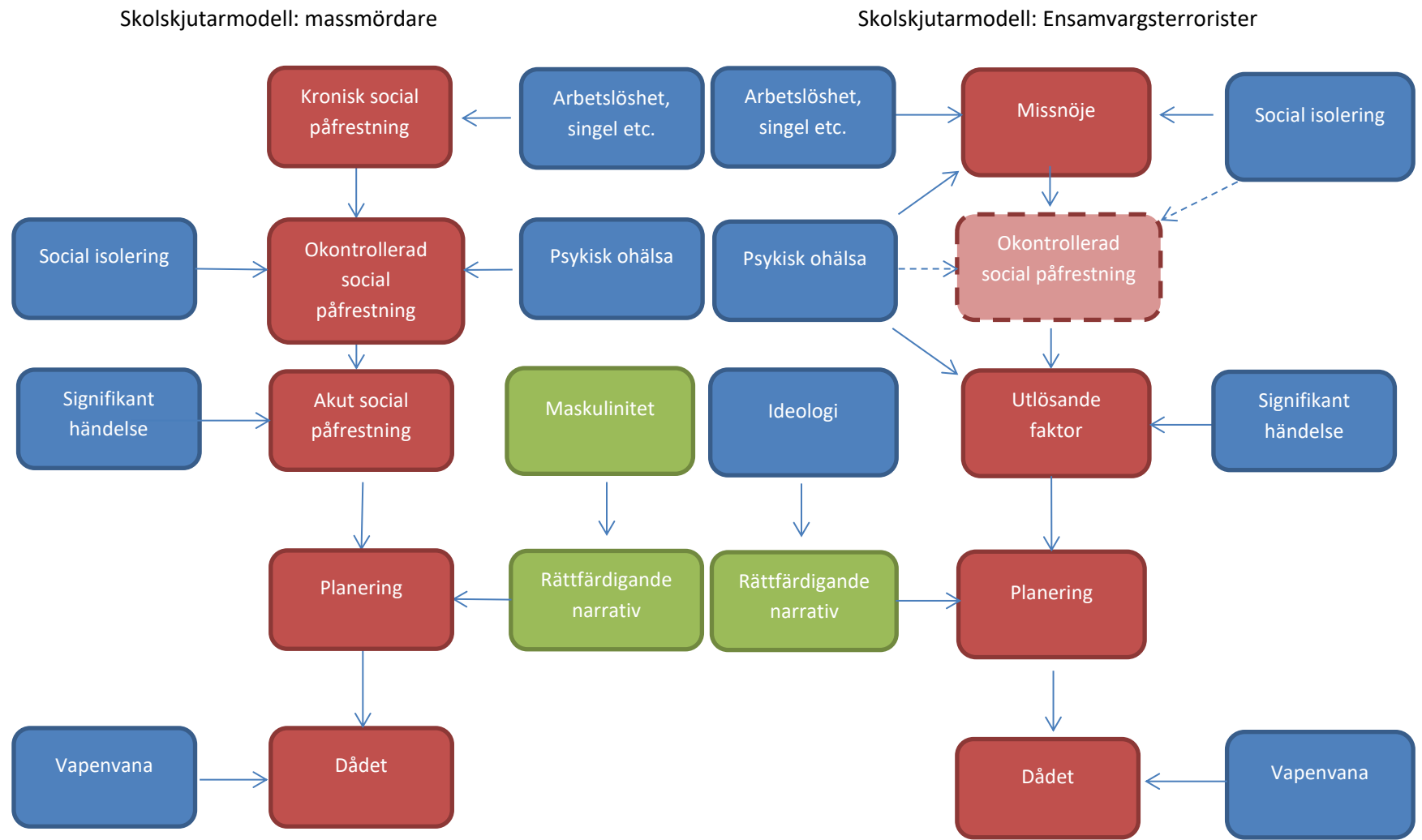
På vilket sätt nämns de övriga faktorerna? En *signifikant händelse* ska ses som en utlösande faktor som leder in individen den sista biten till massmordet/terrordådet. Enligt Hamm & Spaaij (2015) så innebär den händelsen en vändpunkt ensamvargens liv vilket gjorde valet att gå vägen mot politiskt våld enklare. McCauley och Moskalenko (2013) menar att det på samma sätt att händelsen gjorde så att ensamvargen hade mindre att förlora på sin våldshandling. På liknande sätt beskrivs massmördarens utlösande faktor. Den plötsliga händelsen blir den i raden av ackumulerade negativa händelser som får bågaren att rinna över (Levin & Madfis, 2009). Levin och Madfis (ibid) talar om en plötslig händelse som en utlösande faktor, men Hamm & Spaaij (2015) argumentera även för att den utlösande faktorn kan bryta ner individen över en längre tid tills han knäcks under trycket.

Psykisk ohälsa är en faktor som fått en viktig roll både för ensamvargar och massmördare. Den spelar potentiellt en nyckelroll för att förstå varför ensamvargar agerar ensamma. På grund av psykisk ohälsa menar bland annat Corner och Gill (2014) att de sållas bort från terrororganisationer för att de inte anses vara lämpade för deltagande. Bland ensamvargar såväl som för massmördare har vissa diagnoser kunnat tänkas påverka benägenheten att bruka våld (Gill, Horgan & Deckert, 2013; Bowers, Holmes & Rhom, 2009). Forskare om massmördare menar även att psykisk ohälsa kan göra det svårare att hantera negativa händelser. Denna påverkan på massmördare menar bland annat Levin & Madfis (2009) har även *social isolering* på grund av att de saknar socialt stöd. Social isolering menar Hamm och Spaaij (2015) är en bidragande orsak till det personliga missnöjet för ensamvargar och har föreslagits vara en effekt av psykisk ohälsa på samma sätt som psykisk ohälsa exkluderar dem från terrororganisationer (Gill, Horgan & Deckert, 2013).

Vapenvana påverkar risken för att en gärningsperson ska göra stor skada. McCauley och Moskalenko (2013) menar att det faktum att ensamvargar i flera fall har militära erfarenheter ger dem medel att genomföra en sådan attack. Levin och Madfis (2009) menar att det inte bara krävs en viss vapenvana för att ett massmord ska kunna ske, utan det krävs även tillgång till skjutvapen. Det är svårt att begå ett massmord med bara händerna. Militär erfarenhet har även föreslagits påverka massmördarens konfliktlösningsförmåga. De menar att erfarenhet inom militären gör att massmördaren ser våld som ett legitimt sätt att lösa problem (Bowers, Holmes & Rhom, 2009).

Med utgångspunkt i de riskfaktorer som har presenterats och en förståelse av detta som ett missnöjesdrivet våldsdåd fungerar GST som en bra utgångspunkt eftersom att den erbjuder en förklaring för hur missnöje kan leda till våld. Den modell för skolskjutare som är baserad på GST tycks enligt riskfaktorerna vara tillämpbar även för ensamvargar. Det finns skäl att tro att de upplever *kronisk social påfrestning* på grund av bland annat arbetslöshet eller social isolering. De upplever *okontrollerad social påfrestning* genom att de saknar socialt stöd på grund av att de är socialt isolerade, är singlar och bor ensamma. De upplever *akut social påfrestning* genom en signifikant händelse i form av problem på arbetsmarknaden, i familjelivet eller ekonomiska problem. De påbörjar *planeringsfasen* och skapar ett narrativ inramat av en ideologi för att rädda sitt sargade självförtroende. Och slutligen begår de dådet med hjälp av en vapenvana från tidigare militära erfarenheter eller ett intresse för vapen.

Figur 5. Jämförelse mellan riskfaktorer inramade av Skolskjutarmodellen

Slutsatser

Under tiden denna uppsats skrivits har det rapporterats om flera politiskt motiverade våldsattacker utförda av ensamma gärningsmän. Det senaste ägde rum i Kanada där en högerextremist sköt ihjäl sex muslimer i en moské⁴. Som jag nämnde inledningsvis har flera gjort bedömningen att denna typ av attack, en ensam politiskt motiverad gärningsman som begår ett våldsdåd, utgör det största terrorhotet mot västvärlden för tillfället. Det finns därför ett stort behov av att förstå denna typ av attack för att kunna motverka den. För detta krävs det mer forskning. Dock, är det även viktigt att den kunskap som redan finns om ensamvargar tas till vara på för att senare studier ska täcka in och följa upp de spår som vi behöver veta mer om. Denna uppsats har gjort just detta, tagit till vara på den kunskap som redan finns om ensamvargar för att reda ut vilka oklarheter som finns på fältet.

Ett av syftena för denna uppsats har varit att försöka få klarhet i gråzonen mellan ensamvargar och massmördare. Vad jämförelsen mellan ensamvargar och massmördare har gjort är dock delvis det motsatta. Vad som definitionsmässigt är skiljelinjen mellan de båda fenomenen är det politiska motivet. Denna skiljelinje har dock visat sig otydlig på två sätt. För det första så tycks det finnas flera fall av massmördare som beskriver sina motiv som politiska, samtidigt som det tycks vara vanligt förekommande med personliga motiv för ensamvargar. Detta går i linje med Malkkis (2011) iakttagelse att det i många fall finns *politiska element* i skolskjutarens motivering till våldsdåd. De politiska elementen i deras motiv har dock tilldelats marginell betydelse till förmån för andra förklaringar, bland annat psykisk ohälsa och tillgång till skjutvapen. För det andra kan man fråga sig vilken roll det politiska motivet har. Enligt terrorforskningen ger ideologin ett rättfärdigande för att döda. De teorier jag tagit upp i denna uppsats menar att ideologin hjälper till att skapa ett narrativ i vilket terrordådet rättfärdigas. Ett rättfärdigande narrativ tycks dock även skapas av massmördare, i det här fallet inte med hjälp av en politisk ideologi, men med till exempel kulturella idéer om maskulinitet, som också ger massmördaren legitimitet för sitt handlande. Frågan är då på vilket sätt, om något, det ideologiska motivet är unikt i jämförelse med massmördarens rättfärdigande narrativ? Är det troligt att ensamvargen utan de ideologiska influenserna inte hade varit kapabel att begå våldsdådet eller hade han, i sin frustration, likt massmördaren funnit något annat sätt att rättfärdiga sitt dåd?

Precis som tidigare studier har pekat på fann jag att ensamvargar och massmördare delade många riskfaktorer. Vad jag också fann var att riskfaktorerna tilldelades liknande roller i den process som ledde fram till våldet. Med utgångspunkt i detta var det inte så konstigt att Levin och Madfis (2009) skolskjutarmodell även ser ut att vara tillämpbar på ensamvargar. Detta stödjer tesen först framtagen av McCauley och Moskalenko (2013) att ensamvargar ska ses som en del av ett större fenomen av "ensamma missnöjesdrivna våldsutövare". Denna tes får även stöd i studier av Lankford (2013) och Capellan (2015) som visar hur ensamvargar, självmordsterrorister och andra typer av massmördare tycks öka under samma period. Med tanke på hur lika deras bakgrund och vägen fram till dådet tycks vara kan man, med anknytning till föregående diskussion, fråga sig om ideologin är av sekundär betydelse för denna typ av våld?

En annan fråga som är värd att undersöka vidare är den så kallade "selektionseffekten" som lyftes av flera författare som ett potentiellt svar på frågan varför ensamvargar agerar ensamma och inte tillsammans med andra likasinnade. Denna tes säger implicit att de hade agerat tillsammans med andra terrorister om den möjligheten fanns.

⁴ <http://www.dn.se/nyheter/varlden/detta-vet-vi-om-moskeattacken-i-quebec/> (2017-01-31)

Lankford och Hakim (2011) argumenterar för att den kulturella kontexten kan tänkas spela en stor roll för vilket uttryck ett våldsdåd tar. Enligt honom tycks även självmordsbombares profil stämma överens med många massmördares. Därför menar han att självmordsbombare och massmördare är orsakade av samma bakomliggande process, men att den kulturella kontexten gör att de får olika uttryck. Eftersom ensamvargar verkar vara någonting unikt för västvärlden (Fredholm & Runeborg i Fredholm, 2016) kan man spekulera i om de som i västvärlden hade blivit ensamvargar hade blivit rekryterade till att bli självmordsbombare i andra delar av världen.

De likheter jag presenterat i denna uppsats ska dock generaliseras med försiktighet eftersom att denna profil på intet sätt gäller alla typer av massmördare och inte heller alla ensamvargar. Som jag nämnde innan är det endast vissa typer av massmord som liknar ensamvargsterrorism där aktiva skyttar med medföljande underkategorier⁵, tycks höra till dessa. Och som jag presenterat ovan är det långt ifrån alla ensamvargar som har dessa riskfaktorer. Den beskrivning av ensamvargar som jag fokuserat på i denna uppsats bör därför betraktas som en av flera profiler, där McCauley och Moskalenkos (2013) profil *Caring-compelled* är ett exempel på en annan möjlig profil.

Med tanke på de skillnader som tycks finnas mellan ensamvargar som agerar ensamma respektive de som agerar i grupp eller har formell koppling till organisationer bör kommande studier göras med detta i åtanke. Jag menar därför att en smal definition, alternativt en bred definition där dessa tydligt kategoriseras, är att föredra. Med tanke på de likheter som finns mellan ensamvargar och massmördare menar jag att fler studier som jämför fälten har stor potential att kunna ge en djupare förståelse för ensamvargar som fenomen. Exempelvis skulle jag vilja se studier som jämför de motiv som massmördare och ensamvargar efter sig. Genom att jämföra de narrativ som formuleras i deras respektive motiv skulle förståelsen för ideologins betydelse för dådet kunna öka.

Det behövs även fler studier som jämför ensamvargar med andra typer av mördare. Många fall av ensamvargsterrorism liknar till sättet gärningen begås massmord, det vill säga en plats vid ett tillfälle. Andra fall av ensamvargar begår dock flera fall över en längre tidsperiod, under månader eller år. Det hade därför varit intressant att jämföra dessa fall med seriemördare. Avspeglar skillnaden i modus operandi mellan dessa ensamvargar skillnaden mellan massmördare och seriemördare, bör det gå att se en skillnad mellan dessa ensamvargars profiler.

Avslutningsvis har det förslagits att både ensamvargsterrorism och massmord har sitt ursprung i ett missnöje och en känsla av att vara orättvist behandlad av samhället. Stämmer detta innebär det både stora utmaningar, men även möjligheter för ett bekämpande av denna typ av våld. Utmaningarna ligger i att samhället tycks gå i en riktning som riskerar att innebära ett ökat missnöje riktat mot samhället, med ökade klyftor och ett ökat utanförskap. Möjligheterna ligger i att vi, då denna typ av våld tycks orsakas av samhällsförhållanden och inte en inneboende psykopati hos gärningspersonen, genom politiska beslut kan göra någonting åt många av grundorsakerna. Att ändra den kurs samhället är på väg skulle givetvis kräva omfattande beslut som berör stora delar av samhället, men är vi seriösa med att utrota denna typ av våld krävs det mer än bara ett förbättrat spaningsarbete.

⁵ Skolskjutare, arbetsplatskjutare och pseudokommandosoldater

Källförteckning

- Agnew, R. (2009). General strain theory. *Handbook on crime and deviance*, 169-185.
- Andershed, H., & Andershed, A. K. (2005). *Normbrytande beteende i barndomen: vad säger forskningen?*. Gothia.
- Becker, M. (2016). A Response to “Key Issues and Research Agendas in Lone Wolf Terrorism”. *Studies in Conflict & Terrorism*, 39(5), 472-476.
- Borum, R. (2011). Radicalization into violent extremism I: A review of social science theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4), 7.
- Borum, R. (2013). Informing Lone-Offender Investigations. *Criminology & Public Policy*, 12(1), 103-112.
- Bowers, T. G., Holmes, E. S., & Rhom, A. (2010). The nature of mass murder and autogenic massacre. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 25(2), 59-66.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Capellan, J. A. (2015). Lone wolf terrorist or deranged shooter? A study of ideological active shooter events in the United States, 1970–2014. *Studies in Conflict and Terrorism*, 38(6), 395-413.
- Corner, E., & Gill, P. (2015). A false dichotomy? Mental illness and lone-actor terrorism. *Law and human behavior*, 39(1), 23.
- Della Porta, D. (2013). *Clandestine political violence*. Cambridge University Press.
- Ellis, C., Pantucci, R., van Zuijdewijn, J. D. R., Bakker, E., Gomis, B., Palombi, S., & Smith, M. (2016). Lone-Actor Terrorism. Analysis Paper. *Countering Lone-Actor Terrorism Series No. 4*
- Fox, J. A., & Levin, J. (1994). Firing back: The growing threat of workplace homicide. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 536(1), 16-30.
- Fox, J. A., & Levin, J. (1998). Multiple homicide: Patterns of serial and mass murder. *Crime and Justice*, 407-455.
- Fox, J. A., & Levin, J. (2014). Extreme killing: Understanding serial and mass murder.
- Fox, J. A., & DeLateur, M. J. (2014). Mass shootings in America: moving beyond Newtown. *Homicide studies*, 18(1), 125-145.
- Fredholm, M. (Ed.). (2016). *Understanding Lone Actor Terrorism: Past Experience, Future Outlook, and Response Strategies*. Routledge.
- Gill, P., Horgan, J., & Deckert, P. (2014). Bombing alone: Tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal of forensic sciences*, 59(2), 425-435.

- Gruenewald, J., Chermak, S., & Freilich, J. D. (2013a). Far-right lone wolf homicides in the United States. *Studies in Conflict & Terrorism*, 36(12), 1005-1024.
- Gruenewald, J., Chermak, S., & Freilich, J. D. (2013b). Distinguishing “loner” attacks from other domestic extremist violence. *Criminology & Public Policy*, 12(1), 65-91.
- Hamm, M., & Spaaij, R. (2015). Lone wolf terrorism in America: Using knowledge of radicalization pathways to forge prevention strategies. *US Department of Justice Report*.
- Holmes, R. M., & Holmes, S. T. (1992). Understanding mass murder: A starting point. *Fed. Probation*, 56, 53.
- Jacques, S., & Wright, R. (2010). Criminology as social control: discriminatory research & its role in the reproduction of social inequalities and crime. *Crime, law and social change*, 53(4), 383-396.
- Jasparro, C. (2010). Lone wolf: The threat from independent jihadists. *Jane's Intelligence Review*, 3-4.
- Jesson, J., Matheson, L., & Lacey, F. M. (2011). *Doing your literature review: Traditional and systematic techniques*. Sage.
- Kalish, R., & Kimmel, M. (2010). Suicide by mass murder: Masculinity, aggrieved entitlement, and rampage school shootings. *Health Sociology Review*, 19(4), 451-464.
- Kalish, R., & Kimmel, M. (2003). Adolescent masculinity, homophobia, and violence random school shootings, 1982-2001. *American behavioral scientist*, 46(10), 1439-1458.
- Lankford, A. (2013). A comparative analysis of suicide terrorists and rampage, workplace, and school shooters in the United States from 1990 to 2010. *Homicide Studies*, 17(3), 255-274.
- Lankford, A. (2015). Mass shooters in the USA, 1966–2010: Differences between attackers who live and die. *Justice Quarterly*, 32(2), 360-379.
- Lankford, A. (2016). Are America's public mass shooters unique? A comparative analysis of offenders in the United States and other countries. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 40(2), 171-183.
- Lankford, A., & Hakim, N. (2011). From Columbine to Palestine: A comparative analysis of rampage shooters in the United States and volunteer suicide bombers in the Middle East. *Aggression and violent behavior*, 16(2), 98-107.
- Levin, J., & Madfis, E. (2009). Mass murder at school and cumulative strain: A sequential model. *American Behavioral Scientist*, 52(9), 1227-1245.
- Malkki, L. (2014). Political elements in post-Columbine school shootings in Europe and North America. *Terrorism and political violence*, 26(1), 185-210.
- Matusitz, J. (2012). *Terrorism and communication: A critical introduction*. Sage Publications.

- McCauley, C., & Moskaleiko, S. (2008). Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism. *Terrorism and political violence*, 20(3), 415-433.
- McCauley, C., & Moskaleiko, S. (2014). Toward a profile of lone wolf terrorists: What moves an individual from radical opinion to radical action. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), 69-85.
- McCauley, C., Moskaleiko, S., & Van Son, B. (2013). Characteristics of lone-wolf violent offenders: A comparison of assassins and school attackers. *Perspectives on Terrorism*, 7(1).
- McLaughlin, E. & Muncie J. (Red.) (2013). Criminological perspectives – Essential Readings. 3rd edition. Thousand Oaks, California: SAGE.
- Moghaddam, F. M. (2005). The staircase to terrorism: a psychological exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161.
- Moskaleiko, S., & McCauley, C. (2011). The psychology of lone-wolf terrorism. *Counselling Psychology Quarterly*, 24(2), 115-126.
- Nesser, P. (2012). Research note: single actor terrorism: scope, characteristics and explanations. *Perspectives on Terrorism*, 6(6).
- Neumann, P. R. (2013). The trouble with radicalization. *International Affairs*, 89(4), 873-893.
- Palermo, G. B. (1997). The berserk syndrome: A review of mass murder. *Aggression and Violent Behavior*, 2(1), 1-8.
- Pantucci, R. (2011). A typology of lone wolves: Preliminary analysis of lone Islamist terrorists.
- Petticrew, M., & Roberts, H. (2008). *Systematic reviews in the social sciences: A practical guide*. John Wiley & Sons.
- Reid Meloy, J., & Yakeley, J. (2014). The violent true believer as a “lone wolf” – psychoanalytic perspectives on terrorism. *Behavioral sciences & the law*, 32(3), 347-365.
- Rocque, M. (2012). Exploring school rampage shootings: Research, theory, and policy. *The Social Science Journal*, 49(3), 304-313.
- Spaaij, R. (2010). The enigma of lone wolf terrorism: An assessment. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(9), 854-870.
- Spaaij, R., & Hamm, M. S. (2015). Key issues and research agendas in lone wolf terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(3), 167-178.
- Stern, J. (2003). *Terror in the name of God: Why religious militants kill*. New York: Ecco.

Teich, S. (2013). Trends and developments in lone wolf terrorism in the western world: An analysis of terrorist attacks and attempted attacks by Islamic extremists. *International Institute for Counter-Terrorism*. October.

Wike, T. L., & Fraser, M. W. (2009). School shootings: Making sense of the senseless. *Aggression and Violent Behavior*, 14(3), 162-169.